

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AGUSTOS 1962

İÇİNDEKİLER:

Deyimler Hakkında	Cahit ÖZTELLİ
Konya Türküleri	Ahmet PETEKÇİ
Folklorda Armonika	Prof. Mahmut R. GAZİMİHAL
Halk Oyunları Bayramı	Bora HİNÇER
Çoban Halayı	Gün'er DEMİRAY
Şenlik	Nejat BİRDOĞAN
Köy ve Açık Hava Halk Müzeleri	Hamit Z. KOŞAY
Türkçemiz ve Manilerimizde Ses Zenginliği	Ali TUNÇ
Eğin Folkloru	Mehmet Hilmi GÜR
İlgazlı Âşık Naili	Sadi Yaver ATAMAN
Niksar'da Orak Zamanı...	Hasan AYDIN
Âşık Kalender Eren	İhsan HİNÇER
Fadimem Destanı	ZİGANALI
Bir Masal: Güllü (II.)	Girizan TUNARA

SAYI: 157

KURUŞ: 100

(Folklor: 70)

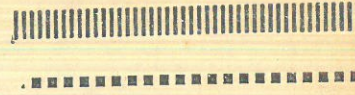
EMNİYET SANDIĞI'nın

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA ikramiyeleri talihlilerini bekliyor.

- Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA YATILI OKUL ve PARA İKRAMIYELERİ.
- YUVA TASARRUFU HESABI hakkında gişelerimizden izahat isteyiniz.

EMNİYET SANDIĞI

(Basın: 9924 - 71)

leke ilâci iz bırakmadan temizler

K2r in temizlediği kumaşlar

HALIS İPEK	Yün
perlon	NYLON
dralon	dolan
REDON	Orlon
Diolen	TREVIRA
TERYLENE	RHOVYL
BAAN-LON	Helanca

K2r kumaşa zararı dokunmaz

CHEMIRO AG ST GALLEN İSVİÇRE

(Radar: 212 - 72)

2797

Sat: Rafet K

7 Mart 1966

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 157

AĞUSTOS 1962

YIL: 14 — CİLT: 7

DEYİMLER HAKKINDA

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Yusuf Ziya Bahadın, 1958 de "Deyimlerimiz ve Kaynakları," adlı eserini yayınladı. 1959 da ikinci baskısını yaptı. Bahadın bu güzel eserinin üçüncü baskısı için benden bir önsöz istedi. Bu sebeple deyimlerimiz üzerinde durmak ihtiyacını duydum.

Bir dilin zenginliğini, yalnız kelimelerinin çokluğu ve gerçek anlamları değil, bir ya da birkaç kelimenin gerçek anlamdan başka anlamlara yer vermesiyle artırır. İşte, bu zenginlikte atasözleri, fıkralar, tekerlemeler gibi deyimlerin de büyük değeri vardır.

Deyimleri atasözleri, meşhur sözler ve argo ile karıştırmamalıdır. Deyimler, atasözlerinde olduğu gibi bir öğüt, bir hayat gerçeği anlatmazlar, asıl anlamlarından başka anlamlara gelen bir ya da birkaç kelime topluluğudur. Çoğu zaman da tam cümle olmaktan uzaktır. Ateş pahası, paçu dama atılmak, ağzından baklayı çıkar-mak gibi.

Halk dilinde yaşayan bu deyimler ya gerçek bir olayla ilgilidir, ya da mecazî ve küçük bir hikâyeye dayanır. Deyimler, gerçek bir olayın bir parçasının deyim durumuna geçmesiyle dünya görüşü, yaşayış felsefesinin yüzyıllar ötesinden bize seslendiği değerli ürünlerdir.

Deyimler, dilimizin ve halk edebiyatımızın zengin hazineleridir. Bunlar söze par-

laklık, anlatım gücü vermek ve söyleyenin özel bir düşüncesini, bir duygusunu bildirmek için kullanılan güzel sözdizileridir. Mecaz, benzetme, istiare, tariz denilen edebiyat sanatlarına girerler. Bir dilin halk deyimleri iyi bilinmezse, kelimelerin sözlük anlamıyla onu tamamlamaya imkân yoktur. Bir dile bütün anlam ve hazineleriyle, bütün çekiciliğiyle ve ince anlam ayrıntılarıyla girebilmek ancak bu deyimlerin dayandığı kaynakların bilinmesi ile mümkün olur.

Bazı yazarlar, bazan bir cümlenin için de kendilerine özgü sözdizimi içinde yeni bir güç ve anlam vererek halk deyimlerini kullanırlar. Şekspir, en seçkin kahramanlarının ağzına halk deyimlerini vermenin en güzel biçimlerini bulmuştu. Çünkü, yazıda ve sözde kelime ve deyimlerin gücü, yalnız özgür anlamlarıyla değil, cümle içinde oturtuldukları yerin yanı sıra değeri ile ölçülür. Bizde de bazı romanlarımız ve hikâyecilerimizle fıkra yazarlarımız halk deyimlerinden çokça faydalanmışlardır. Özellikle Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi, Ahmet Rasim, Refik Halit, Ercüment Ekrem Talu, Sermet Muhtar A-lus bu yoldan çok faydalanmışlardır.

Büyük bir gelişmeye kavuşmuş uluslarımızın bazı yazarları halk deyimlerini kullanmaktan çekinirler. Bunun iki sebebi var-

dır: Birincisi bu deyimlerin sahibi, onu kullanan yazar, değil, halktır. İkincisi de, başkaları tarafından bulunan deyimleri tekrarlayanların yenilerini aramaktan kaçmanın tenbelliğine ya da kabiliyetsizliğine düşmeleridir. Bizde, Servet-i Fünun edebiyatına bağlı yazarlar halk deyimlerini kullanmaktan son derecede çekinmişlerdir. Onlar, bunları kullanmakla bir yazının değerini kaybedeceğini düşünürlerdi. Gerçekten, bir yazıda gereğinden çok deyim kullanmak ona düşüklük verirse de hiç kullanmamak da bir eksiklik meydana getirir. Günümüz yazarları ise halk deyimlerini gerektiğince kullanmak yolunu ustaca açmışlardır.

Günlük yaşayışımıza girmiş olan deyimlerin çoğu sözlüklere alınmamıştır. Hele bazı sözlük yazarları halk deyimlerine hiç yer vermemişlerdir. Böylelikle bir dilin asıl zenginliğini sağlayan gücünden habersiz kalmışlardır. Gerçek odur ki, halk edebiyatı denilen ve bizde yazıya ancak yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden sonra yazıya geçmeye başlayan ve millî edebiyatın kaynakları olan ürünler arasında önemli yer tutan atasözleri, fıkralar, tekerlemeler gibi deyimlerin de büyük önemi vardır. Gerek günlük konuşmalarımızda, gerek yazı yazmada yukarıda adı geçen dil malzemesi, anlama ve anlatıma gerçekten zenginlik kazandıran öğelerdir. Deyimlerin anlamları, bağlı oldukları olaylar ve mecazlar iyi bilinirse, söyleyen için de, dinleyen için de doyulmaz bir tad kazandırır konuşmaya. Ayrıca yazılarda sıkılmadan okumayı sağladığı gibi, yazana da sayfalar dolusu yazı yazmak yerine kısa bir makale içinde kalma kolaylığını verir.

Türkçenin halk deyimleri pek zengindir. Bazı deyimler başka dillerdeki benzeridir. Örneğin, bir işin suya düşmesi deyimini fransızcada da aynıdır. Örneğin, türkçede kılı kırk yarmak deyimini, fransızcada "bir saçı dört parçaya bölmek", tir. Fakat, türkçede duygu ve düşünceleri anlatmadaki incelelik başka dillerde kolay kolay bulunmaz. Türkçedeki "içi içine sığmamak, iğne ile kuyu kazmak," gibi ince ve güzel benzetmelere fransızcada rastlanmaz. Bu bakımdan, türkçe deyimler anlam gücünde, zen-

ginlikte, incelikte batı dillerinden üstündür.

Bu gibi halk deyimleri, eski ve köklü uygarlığa sahip ulusların zengin ve düzenli bir toplum hayatı geçirmeleriyle mümkündür. Bu bakımdan Türk ulusunun toplum hayatının izlerini bazan binlerce yıl eski çağlara kadar götürmek mümkündür. Bunların belgeleri çok zaman yaşayış değişmesiyle unutulur ya da başka biçime girer. Gelenek ve göreneklerin değişmesi gibi bunu da tabii saymalıdır. Batılaşma davranışlarımız, pek çok eski yaşayış düzenini değiştirmiştir. Böyle olunca, o eski yaşayışın yarattığı ve sık sık hatırlanıp söylenmesine sebep olan kurumların ortadan kalkmasıyla, bugün unutulmuş duruma gelmiş ya da tümünden kaybolmuştur. Gelecekte bugün bilinenlerin bir bölümünün unutulacağı gibi.

Yirmi beş, otuz yıl öncesine gelene dek bu değerli halk edebiyatı verimleri toplanmamıştır. Yurdumuzda folklorun değeri anlaşıldıktan sonra bazı deyimler toplanmışsa da dengilerde kalmıştır. Bazı kitap ve makalelerde deyimlere dokunulmuş ise de gereği gibi üzerinde çalışılmamıştır. Bu arada iki kişinin adını anmak yerinde olur: 1 — Merhum Halit Bayrı, 1934 te "İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri", adlı eserinde ilk kez deyimleri bir kitapta toplamakla büyük bir hizmet yapmıştır. 2 — M. Şakir Ülkütaşır, deyimlerin çoğunu olaylarıyla birlikte yayınlamıştır. Fakat, ne yazık ki bu değerli araştırma ve toplamalar dergi sayfaları arasında unutulmuş, kolaylıkla istifadeden uzak kalmıştır.

Halk deyimlerini derlemede iki kaynak vardır: Birincisi ve kolaylığı ile birlikte zenginliği bakımından günlük konuşmalar. Halk filozofları diyebileceğimiz öyle ümmî kimseler vardır ki onlar bütün konuşmalarında pek çok halk edebiyatı ürününü sık sık kullanırlar. Onlarla yapılacak konuşmalar çok verimli olacağından, bunlar birinci derecede istifade edilecek canlı kaynaklardır. İkinci kaynak ise, yazılı belgelerdir. Bunlar da eski tarih, seyahatname, fıkra kitaplarıdır. Birincilerin kolaylığı ve zenginliği karşısında yazılı kaynakların taranması güç ve yorucudur, hem de ve-

KONYA TÜRKÜLERİ

Derleyen: Ahmet PETEKÇİ

Konya türkülerini uzun bir zamandan beri toplamak için uğraşıp duruyordum. Önce, rahmetli Saatçi Murat Tiftikle başladım. Fakat ömrü vefa etmedi. Rahmetlinin elinde, büyücek bir deftere eski yazı ile yazılmış Konya türkeleri bulunmakta idi. Eski yazı bilen bir kimseye okutur, okunmayan yerlerini de Murat Tiftik'e söyledim. Vefatından sonra bu defteri arattım, fakat bulamadım.

Konya Türkülerini üç kuşaktan topladık. Birinci kuşak, bugün 60 — 70 yaşlarında bulunmaktadırlar. Bunlar mızrap tutamıyor, Fakat el alışkanlığı ve kulak dolgunluğu bir çok türkülerin makamlarının bulunmasında yardımcı oluyor.

İkinci kuşak ise, 40 — 60 yaşlarında bulunmaktadırlar. Bunlar birinci kuşağa nazaran Konya Türkülerini değiştirmişlerdir. Bir çok Türküleri de Konya'ya mal etmişlerdir.

Üçüncü kuşak olarak sınıflandırdığımız ise 30 — 40 yaşlarında bulunanlardır. Bunlar biraz daha ikinci kuşağı geliştirmişlerdir.

..... rimi azdır. Ancak, bunların tarih olaylarına dayananları kitaplara geçmiştir. Bunların bazı örneklerini bu kitapta bulacaksınız.

Tarih bakımından, deyimlerin incelenmesinde, pek az örnek bulunmakla birlikte, şöyle sıralamak yerinde olur: 1 — Osmanlı çağından önceki deyimler, 2 — Osmanlıların ilk zamanlarıyla ilgili olanlar, 3 — İstanbul alınmasından sonra meydana gelenler, 4 — Bazıları da bir şehir, bir kasabaya bağlı olanlar, 5 — Dar bir çevre ile ilgili olanlar. Bu sıralamaya bol örnek verebilecek, yurdumuzda her bölgede yapılacak araştırma ve derlemelerden sonra mümkün olacaktır.

Dünya ulusları içinde zengin bir folklor ve halk edebiyatına sahip olan Türk ulusunun bu değerli verileri arasında deyimler de geniş bir yer alır. Bunların toplanması ve bilinmesi bizlere pek çok şey kazandırır. Bir yandan dilimizin zenginleşmesi, öte yandan edebiyatımıza hizmeti göz önünde bulundurulursa bu işin değeri daha da iyi anlaşılır.

Bu üç kuşaktan, esas aldığımız, birinci kuşaktır.

Konya Türkülerini birçok civar vilâyet ve kazaları kendine mal etmektedir. Mızrap vuruşundaki özellikler, söylenişteki ağız, türkülerdeki nakarat ve süsler Konya Türkülerinin karakteristik özelliğidir.

Mesela, Horozum türküsünü Eskişehir benimsemektedir. Eskişehirdeki mızrap, ağız ve süsle Konyadaki arasında çok fark vardır. Biz bunun Konya Türküsü olduğunu her zaman için ısbata hazırız.

Konyanın büyük bir il olması ve uzun zaman Selçuklu Devletinin başkenti bulunması Konyayı merkezileştirmiştir. Konyayı ticarî ve iktisadî cepheden ziyaret eden herkes, Konyadan bir şey koparmıştır. Memleketine dönüğünde kendisine mal etmiş ve sonradan o memleketin malı olmuştur.

Ürgüplü Refik Başaranın Türkülerinin hemen hepsi Konya'nındır.

Konya Türkülerinin toplanmasında büyük emeği geçen Murat Tiftik'i rahmetle anar, Kâzım Köroğlu, Selçuk Es, Memduh Derin, Mustafa Telci, Keçeci İsmail, Çalkaranın Mehmet Ali'ye teşekkürü borç bilirim.

EDALI BEBEK

Minarenin alemi

Çatık kaşım kalemi

Sana güzel dedimse

Yak mı dedim âlemi

Aman edalı bebek

Yandım edalı bebek

Doldur içelim

Minarede ezan var

Gölgesinde gezen var

Şu Konyanın içinde

Güngörmedik güzel var

Aman edalı bebek

Yandım edalı bebek

Doldur içelim

Asmaya bak asmaya

Dibindeki yosmaya

Kızlar pazara çıkmış

Onbeş arşın basmaya

Aman edalı bebek

Yandım edalı bebek

Doldur içelim

APTALIN KIZI ALİME

Alimenin samanlıktır sarayı
Altını görünce almaz parayı
Aptalın kızı Alime
Efelerin gelsin yanına
Billahide kıyarım canına
Alimenin güne karşı odası
Sevişirken çıka geldi kocası
Aptalın kızı Alime
Efelerin gelsin yanına
Billahide kıyarım canına
Alimeyi has bahçede bastılar
Şalvarını gül dalına astılar
Aptalın kızı Alime
Efelerin gelsin yanına
Billahide kıyarım canına

BEN ATIMI NALLATIRIM

Ben atımı nallatırım
Okka da nal ile
Ben kızları oynatırım
Dökmede zil ile
Engürü de kaymağı
Bu nerenin oynadı
Kendisi ufacık
Memeleri topacak
Çekin kır atımı
Nalbanda nallasın
Vur cellât boynumu
Kanım yere damlasın
Engürü de kaymağı
Bu nerenin oynadı
Kendisi ufacık
Memeleri topacak
Çekin kır atımı
Binek taşına
Ellerim erişmez
Eğerde kaşına
Engürü de kaymağı
Bu nerenin oynadı
Kendisi ufacık
Memeleri topacak
Çekin kır atımı
Vurun gemini
Üstüne binenler
Sürsün demini
Engürü de kaymağı
Bu nerenin oynadı
Kendisi ufacık
Memeleri topacak

SAFFET EFENDİ

Kara kuşun
Havadadır oyunu
Değme şahinlere
Vermez payını
Saffet efendi
Kahve tükendi
Beni buralardan
Algit efendi
Hanım cama dayandı
Cam alkana boyandı
Uykulardan uyandı
Bahar gelir
Yaz gelir aman
Haydi üç kız bize
Az gelir aman
Tobrak tencerede
Pakla pişer mi
Kızoğlan kızların
Karnı şişer mi
Saffet efendi
Kahve tükendi
Beni buralardan
Algit efendi
Atı olan
El atına biner mi
Yiğit olan
Sözlerinden döner mi
Saffet efendi
Kahve tükendi
Beni buralardan
Algit efendi
Üç giderde
Beş ardıma bakarım
Elâ gözden
Kanlı yaşlar dökerim
Saffet efendi
Kahve tükendi
Beni buralardan
Algit efendi

KESİK ÇAYIR

Kesilmiş ağaç başıyım
Yıkılmış köşe başıyım
Kınamayın hey ahbablar
Ben beş oğlan kardaşıyım
Aman kaymakam kızı kızı
Aldattın bizi bizi
Kara çadır is mi tutar /
Yağlı martin pas mı tutar

ARAŞTIRMALARI

Ağlarsa hep anam ağlar
Elin kızı yas mı tutar
Aman kaymakam kızı kızı
Aldattın bizi bizi
Kara çadırlar kuruldu
İçinde demler sürüldü
Arafa bayram gecesi
Kardaşım Osman vuruldu
Aman kaymakam kızı kızı
Aldattın bizi bizi

İNCE ÇAYIR

İnce çayır biçilir mi
Su'ar ayaz içilir mi
Bana yardan vazgeç derler
Yar tatlıdır geçilir mi
Ağam ben yandım paşam ben yandım
İlletin köyünde eğlendim kaldım
Bir vefasız yare bağlandım kaldım
Aman ördek yeşil ördek
Kanadını deşir ördek
Çift gidersinde tek gelirsin
Hani senin eşin ördek
Ağam ben yandım paşam ben yandım
İlletin köyünde eğlendim kaldım
Bir vefasız yare bağlandım kaldım
Elinizden elinizden
Kurtulaydım dilinizden
Yeşil başı ördek olsam
Sular içmem gölünüzden
Ağam ben yandım paşam ben yandım
İlletin köyünde eğlendim kaldım
Bir vefasız yare bağlandım kaldım

ÇAY BENİM ÇEŞME BENİM

Çay benim çeşme benim
Ardıma düşme benim
Madem bana küskünsün
Önümden geçme benim

Çaya indim çay susuz
Mahmur gözler uykusuz
İlletin yarı geldi
Nerde bizim gaygusuz

Çaya indim taş buldum
Yüksüğüme kaş buldum
İller ne derse desin
Ben yanına eş buldum

KONYALI

Hani benim elli direm tomatam
Konya'lıdan olsun benim kaynatam
Hani benim elli dirhem bulgurum
Konya'lının kaşlarına vurgunum
Hani benim elli direm irakım
İçer içer gider benim merakım
Hani benim elli direm şekerim
Sen sarhoş ol ben kahrini çekerim
Akşehir'den, Karaman'dan, Konya'dan
Alamadım havasımı dünyadan
Hani benim maşrafamın kalayı
Şimdi geçti Konya'lının alayı

ÇAY KENARI

Çay kenarına bostan ekтім sel aldı
Küçücükten bir yar sevdim il aldı
Anan öldü baban öldü kim kaldı
Konma durnam konma çaylar derin çöllere
Ben gidersem meyil verme illere
Yol kenarında bostan ekтім yayıldı
Çapkın oğlan bir bıçakta bayıldı
Gitme dedi yar boynuma sarıldı
Konma durnam konma çaylar derin çöllere
Ben gidersem meyil verme illere
Çay kenarına bostan ekтім düz bitti
Nazlı yarım bizim elden tez gitti
Tezgel yarım, tezgel sabırım bitti
İnme durnam inme çaylar derin çöllere
Ben gidersem meyil verme illere

DERGİMİZ 14 YAŞINDA

Dergimiz, elinize almış olduğunuz bu 157 numaralı sayısı ile 14 yaşına basmış bulunuyor. 14 yıl, her türlü müşkülâta göğüs gererek çıkardığımız Türk Folklor Araştırmaları, memleketimizin biricik folklor, etnoğrafya ve halk edebiyatı dergisi olmuştur.

Bu hususta dergimizin yazı kadrosuna ve ebonelerimize teşekkürü bir borç biliriz.

T. F. A.

FOLKLORDA ARMONİKA

Yazan: (Merhum) Prof. Mahmut R. GAZİMİHAL

Armonika (Körüklü ve yer yer bazı göçmenleri kendi halk oyunlarına eşlikte kullandıkları bu tuşlu el çalgısı) hep bilin, diği gibi Kafkasyanın yüz yıldan daha kıdemli olmayan bir halk çalgısıdır. Seyrek Çerkez oymaklarıyla Abdülhamit çağında Anadolu'ya da geçti; fakat, bizim yerlilerce katiyen tutulmadı. Madem ki yurdumuzda seyrek de olsa Kafkasyadan gelip yerleşmiş göçmen köyleri var, ve yine mademki objektif bir bilimin adamı olarak musiki folklorcusu ezgi ve oyunların emrindeki (klâri net, kitara gibi) ithâl unsurlarını da inceleyecektir; şu halde: armonika o seyrek köylerimiz adına dikkate alınmak gerekecektir. Şu veya bu bakımdan üzerinde durulmak ister.

Çerkez türkleri eski millî çalgılarına moda icabı armonikayı tercih etmek ve onun ahengine bağlanmakla isabet etmişler miydi? Şüphesiz ki hayır. Böyle avam işi temayüller eski saz ve ses zevkini zedelemekle birdi. Bizde de klârinet zurnayı, cünbüş bağlamayı susturmaya çok çalıştı. İsa betli davranış, idhal çalgılarını folklor senden uzak tutabilmektedir. Bu konuda biz de epey eleştirme ve haklı dilek yazıları çıkarılmıştır. Faydaları da oldu.

Çarlık Rusyasında bu armonika modası içertlek ülkelere kadar müessir olmuş, belirlirli fabrikası her tarafta açık pazar bulmuştu. Yerli çalgılar her yörede sarsıldı durdu. Meselâ eski Rusyalı halkiyatçı **Katanof** yetmiş yıl önce Yenisey vilâyeti ne yaptığı gezisinin dönüş kitabında bir ara diyor ki: "Karagas türklerinde (Yenisey ilinde) düğünün üçüncü günü kız ve delikanlılar "khor" olarak türkü söylerler, garmonlar (armonika) çalarlar ve buna **Sazın Kobuz** (yani "kâğıt kopuz,") adını verirler, yahut **Çarta Kobuz** (yani tahta parçaların dan kobuz) derler".(1) Aynı gezgin şunları da yazmıştır: "Dans oyunları Karagaslarda vardır; bilhassa düğünlerde oynarlar" (S. 41).

Sözü geçen "Sazın kobuz" adı armoni-

kanın benimsenmesinden önce telli Saz anlamıyla Altaylarda kullanılmış mıydı? O-rasını bilemiyoruz. Sadece, Radlof, Altay ve Koybal türkçelerinde kâğıda **Sazın** ve **Çazın** denildiğini tesbit etmişti. Kelimenin kökündeki "saz" hecesinin farsça **sâz** olma-dığını bir daha hatırlatalım: Kaşgarlı Mahmud'un sözlük divanında "sazınçı taşı" (=Alçı taşı) bileşimi var ki kireçtaşı gibi buna da su dökülünce "sazzz" sesiy'e cazırdadığı hep bilinir. Kelime, yansıtma addır.

Kafkasyanın Karaçay — Malkar türklerinden 50 yıl önce gelip Konya ilinin Başhöyük Köyünde yerleşenlerin eldeki her çalgıya **kopuz** dediklerini, şenlik toplantısında çalgıcıya "Kopuzu sok. toy edelim, diye seslendiklerini ve başlıca kopuz (= çalgı)nın aralarında armonika olduğunu hatırlamıştık. Armonikanın körüğü sökülüp çekildiği için **çalmak** fiili yerine bundan dolayı "sokmak" dedikleri anlaşılıyor. Sokmak fiilinin oğuzca olduğunu belirmen Kaşgarlı Mahmud, **toy**'dan da bahsediyor. Dede Korkut hikâyelerinde "toy etmek" birleşimi eğlenmek anlamıyla geçer. Kafkaslardan göçenlerin türkçe konuşmalarında ayrı bir saflek vardır. Belli ki derinlerden türktürler.

Anadoludan şura buradaki seyrek Kafkas göçmeni mahallelerinin köylü düğün derneklerinde özellikle genç kızların kullandığı armonikalar Rus yapısı dededen kalma göç aletleridir. İyi bakar ve onarmasını bilirler. Bizde fabrikası bulunmadığı ve alıcısı az olduğu için edekiler çürürse ne olacak? Akordeon, köylü için külfetlidir. Bizde kalırsa: böyle basit şeyler unutulmalı, yurt içi köy sazları tercih edilmelidir. **Güney Köyü** göçmenleri bu bakımdan doğru yoldadırlar; onlar asıl sazları koruyorlar.

Armonika 1822 de Berlin'de icat olunarak çabucak türemiş ve yayılmıştı. Ucuz ve kolaydı.

(1) **Katanof, Karagaslara 1890 yılı seyahati (Petersburg 1891; s. 12).**

VI. HALK OYUNLARI BAYRAMI

Yazan: Bora HINÇER

VI. Halk Oyunları Bayramına katılan Elazığ Halk Oyunları Topluluğu

(Fotograf: H. KREİDER)

1953 te kapanan Halkevleri'nin en büyük hizmetlerinden birisi de, halk kültürü alanında yaptığı çalışmalardır. Halkevleri, teker teker o kadar güzel ve metotlu çalışmıştır ki, bu müesseselerin yayınladıkları dergiler, kitaplar bir araya getirilebilir, se, aksesuarları, arşivleri toplanabilir ve bir merkezde tasnif edilebilse idi, bugünkü şikâyetlerimizin hiç birisi olmazdı.

Halk giyimleri, halk musikisi sazları, halk türkülleri ile halk oyunları diye adlandırdığımız millî rakislarımız da bunlar arasında idi. Her Halkevi dergisinde bütün bunların resimlerini, ilim çerçevesi dahilinde tesbitlerini, arşivlerini bulmak mümkün dü.

İşte Halkevleri bu halk kültürü ürünlerini böyle tesbit etti ve bize böyle devir

ettiler. Halkevleri kapandığı zaman bütün bölgelerin oyunları toplanmıştı.

Bugün için Basın, Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün ve Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi'nin ayrı ayrı yaptıkları çalışmalarla dünyanın dört bir köşesine bizi temsil için gönderilen ve İstanbul'da yapılan Halk Oyunları Bayramına getirilen ekipler, Halkevlerinin teşvik ve yardımlarıyla kurulan Rakıs Topluluklarıdır. Başlarında bugün de yine Halkevlerinin teşvik ettiği ve başarılı rakislerine hayran kaldığımız Topluluk Başkanları bulunmaktadırlar. Yalnız, zamanın yürümesi sebebiyle bazı toplulukların bünyeleri gençleşmiş bulunmaktadır.

6. Halk Oyunları Bayramı'na da bu başarılı topluluklar katılmışlardır. Hepsisi de

birbirinden güzel teşkil edilen topluluklar, on gün bütün seyircilerin çılınca kopan alkışlarıyla karşılandı.

Bayrama katılan Erzurum Erkekler Topluluğu: Başbar, Dello, Hançerbarı, Sekme; Kızlar Topluluğu ise: Çift Beyaz Güvercin, Sallama, Çimen Çiçek ve Kavak oyunlarını oynadılar.

Çorum Topluluğu: Çorum Halayı (Ağırlama, Ortalama, Hoplatma), Dilala, İğdeli Gelin;

Elâzığ Topluluğu: Çayda Çıra, Tamzara, Güvercin, Delilo;

Tokat Topluluğu: Kızık Halayı (Ağırlama, Yelleme), Halay Maro (Ağırlama, Yelleme), Çekinge, Gönüllü Samahı;

Balıkesir Pamukçu Köyü: İkili Güvende, Toplu Güvende, Bengi;

Bursa Topluluğu: Kılıç — Kalkan;

Sivas Erkekler Topluluğu: Düz Halay ve Köy Halayı; Kızlar Topluluğu ise: Madımak ile Arnavut Halayı;

Silifke Topluluğu: Yayla Yolları (Yörük Oyunu), Sallama, Silifkenin Yoğurdu, Keklik;

Erzincan Kemaliye Tuğlu Köyü: Sinan, İli, Tamzara, Karaçor, Tırnana, Hostonun Bademleri, Hayriye;

Sakarya Akyazı Topluluğu ise buraya göç etmiş oldukları Karadeniz bölgesine ait: Atlama, Sıksara, Bıçak Oyunu ve Eşkiya Horonu adlı millî rakıslarını oynadılar.

Bu yıl, geçen yıllarda Açık Hava Tiyatrosu'nun (ilk sene hariç) dolmadığını gören idareciler, ticarî bir buluşla Yunistan ve Yugoslavya Dans Ekiplerini de davet etmişler ve bu toplulukların oyunları da İstanbullu Rumlar ve Yugoslav Göçmenleri tarafından ilgi ile takip edilmiştir.

Lykion Elinidon Yunan Ekibi ile Yugoslavya Üsküp — Vlado Tasevski Ekibi, oyunlarını Türk Halk Dansları gibi otantik şekilde değil, sahne tekniğine göre kreograflar eliyle düzenli bir halde hazırlanmış olarak seyrettirdiler.

Türk Millî Rakısları da, sahne tekniğine ne vakıf, bilgili, mütevazı, fikir ve kanaatlere değer veren ellere geçtiği takdirde dünya çapında ilgi görecektir. Çünkü bizim danslarımızın figürleri, müzikleri çok

zengin ve sahneye uygulanabilecek değerdedir. Halk musikisi enstümanları çeşitlidir. Giyimler baha biçilmez ölçüdedir.

Fakat bu son 6. Halk Oyunları Bayramı'nda kıyafetlerin bozuk, orijinallerinin de eski ve terden yüzlerine bakılmaz hale gelmiş olduklarını gördük. Tesis, biraz gayret etse şimdiye kadar bütün topluluklarımızın elbiselerini orijinal olarak Olgunlaşma Enstitülerimizde hazırlatabilirdi.

Bayrama katılan bütün topluluklarımız yalnız Davul ve zurna ile gelmişlerdi. Bunların yanında (iki tempo aletinden başka) hiçbir millî sazımızı görmek ve dinlemek kaabil olamadı.

Yunan ve Yugoslav Ekiplerinin giyimleri başlarımızı önlerimize eğdirecek kadar güzeldi. Bizim topluluklarımızın giyimleri yukarıda bahsettiğimiz gibi ya eskimişti ve ya başbozuktu, bir kısmı da Kapalı Çarşı işi olduğunu belli ediyordu.

Oyunlarımızın zenginlik ve haşmeti göğüslerimizi ne kadar kabartıyorsa, giyimlerimiz perişanlığı da bizi öylesine büyük bir hüsrana ve karamsarlığa sürüklüyordu. Nitekim Silifke gibi bazı Topluluklar, giyimlerini de, oyunlarını da sahne tekniğine uygulamışlar, bir düzene sokmuşlardı.

Bu güzel Bayramı tertipleyen Tesis'e, onun Başkanı ve Kurucusu Kâzım Taşkent'e bütün kalbimizle teşekkür ederiz. Ancak, bu güzel ve masraflı kurumu, bir propagandacıdan ziyade, bir ilim adamının eline ve ilim adamları topluluğuna teslim etmek zamanının geldiğini de hatırlatmayı bir borç, millî bir vazife telâkki ediyoruz. Millî dâvâ ve meselelerimizin, milletlerarası bir değer kazanabilmesi için, dar görüşlü, herşeyde ben! diyen insanların monopolünden kurtulması lâzımdır. Bu kadar fedakârlığı göze alan millî bir teşekkülü müz olan Yapı ve Kredi Bankası, her yıl sarfettiği yüzbin lirayı aşan parayı bilgili ve metotlu çalışan ellere teslim etmelidir.

Cilâ, kapris ve sadece ben! uğrunda çırpınan insanlar, bu dâvaya hizmet edemez. Ancak propaganda imkânlarıyla bir müddet için zaten var olan kıymetleri, ben yarattım, fikrini yaymaya çalışır. Fakat

ÇOBAN HALAYI

Yazan: Güner DEMİRAY

Gemerek ve çevresinin en tanınmış oyunlarından. Bu halay çoğunluk düğümlerinde çekilir. Oğlan evinde, kız evinde kadınlar arasında yapılır. Düğün topluluğundan on-onbeş kadın çıkar, düz bir yer üzerine halka olurlar. Halayı en iyi bilen eline büyücek bir mendil alır, başa geçer. Başa geçen önce çoban türküsünü ahengiyeye söylemeye başlar, buna öbür kadınlar da uyarlar.

Türkü ağır ağır, dokunaklı bir ahenkle söylenir:

Çobanda oturmuş taşın üstüne
Saçını taranmış kaşın üstüne
Aman çoban emmi bunun aslı ne
Çobanım çobanım bitli çobanım
Arkası soyak soyak itli çobanım.

Bobanda oturmuş kavalın yağlar
Kavalın üstüne kalefir bağlar
Ahdeder çoban zari zari ağlar
Çobanım çobanım bitli çobanım
Arkası soyak soyak itli çobanım

hakikatler dile gelince herşey meydana çıkar.

Artık, Yapı ve Kredi Bankası ile onun değerli İdare Meclisi Reisi ve Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisinin sayın Başkanı Kâzım Taşkent de bu millî dâvaya el koymalı, onu, çıkarılmak istenen yoluna yerleştirmelidir.

Tesis'in müthiş bir monopol ve kibir saltanatı üzerine inşa edilmek istendiğini gören kompozitör Adnan Saygun, müziko-log Mahmut Ragıp Gazimihâl, şair Behçet Kemal Çağlar, Sadi Yaver Ataman ve bu konuya gönül veren diğer bilim adamları, neden Tesis'le işbirliği yapmayı reddetmişlerdir? Güzel ve değerli millî danslarımız hesabına kimin ne peşinde koştuğunu, Yapı ve Kredi Bankası'na ve Kâzım Taşkent'e bu da gayet güzel anlatacaktır.

Şimdilik bu kadarla yetiniyoruz. Gayemiz, Tesis'in istismarcı olmıyan, tertemiz, arkasız yetleri bulunmıyan ellere devredilmesidir.

Çobanın kavalı çardakta saklı
Karabaş tokluyu kurt aldı kaçtı
Haralamaya da dilim doladı
Çobanım çobanım bitli çobanım
Arkası soyak soyak itli çobanım.

Çobanın yediği yoğurt köremez
Gündüz ahderede gece gelemez
Şu bizim yastığa yüzün süremez
Çobanım çobanım bitli çobanım
Arkası soyak soyak itli çobanım

Yaza gel, güze gel, her gün bize gel
Duzu mahaneyle günde bize gel
Heğ çıkıyı doldur sarda bize gel
Varman kızlar varman bitli çobana
Arkası soyak soyak itli çobana.

Çobanı dağlardan immez mi sandın
Kutnudan kumaştan giymez mi sandın
Ağanın kızını almaz mı sandın
Varman kızlar varman bitli çobana
Arkası soyak soyak itli çobana.

Çobanın yatağı dağlar eteği
Ardına toplamış itli köpeği
Çobanın yediği de helva topağı
Varman kızlar varman bitli çobana
Arkası soyak soyak itli çobana.

Çobanda oturmuş yolun üstüne
Doldurur badeyi verir dostuna
Bire çoban kardeş bunun aslı ne
Varman kızlar varman bitli çobana
Arkası soyak soyak itli çobana.

Türkü kıta kıta söylenir. Oyun devam eder. Bu sırada kadınların elleri yere doğru eğilmiş, sırça parmaklarla eller zincir yapacak şekilde birleşmiştir. Halay başlarken sağ ayak ileri atılır, onun yerini sol ayak alır. Tekrar hareket geriye olur. Sağ ayak, sol ayak eski yerlerine gelir. Üçüncü bir harekette ayaklar birincide olduğu gibi ileri atılır, bu sefer birinci kez atılan yere gelinir. Dördüncü bir harekette daha ileri gidilir. Halay böylece yürür gider.

ŞENLİK

Yazan: Nejat BİRDOĞAN

Bugünkü masal yöresinde, üst Van Gölü, Kars ve Erzurum dolaylarında doğuşu olsun olmasın her saz çalan ozanın dilinde ve düşünde üç geçmiş ismin rüzgârı eser. Bunlar Gökçaylı Aşık Alesker (Aliasker), Dikmetaşlı Aşık Kasım ve Çıldırılı Aşık Şenlik'tir. Ruh ve deyiş bakımından öylesine halka inen, öylesine halkı söyleyen bu üç ozan, bugün o çevrede yaşayanlara göre diğer bütün eskilerden ileridir. Bu eskilere çekinmeden Sümmani'yi ve Aşık Abbasa bile katarlar. Zaman olarak birbirlerine pek yakın günleri tanıyan bu üç kişi sağlıklarında birbirlerini tanıyamamışlardır. Dilleri tamamıyla Azeri lehçesidir. O yöreye ve o dile tanıtık olmayanların dolayısıyla Ozanlarımızı da anlamaları zor olacaktır. Ama bugün o yörede dolaşanlar bir Posoflu Müdâmi, bir Sığirtli Hicranı, bir Karşlı İslâmla, bir Arpaçaylı Lûtfi ile, bir Cevlani ile bir Deryami ile konuşurlarsa her üç ozanın sözü geçtiğinde bir saygı duruşu duyar gibi olurlar. Bu saygı sebep ve durum anlaşıldıkça dinleyenleri de sarar.

Ne dinler buyruğu ne gale bilir (kate, burç)

**Ne geder bir yana ne gale bilir (kalabilir)
Çetin bu yaralar sağale bilir,
Ecel meni bu sahraya getirdi.**

dörtlüğündeki Aşık Kasım cinası veya,
**Ferhat sevdi dedi, Şirin cemalım.
Şirin dost elinden şirin câm alım.
Şirince devletim, şirince malım,
Âhir zehr-i nâra döndü ne döndü.**

dörtlüğündeki Aşık Alesker (Aliasker) cinası gerek kelime ve gerek ruh zenginliğinin gelişme perdesi olarak belki okuyanları da sarmaktadır. Nihayet Şenlik:

Hakkında Kırzoğlu M. Fahrettin, öğretmen Orhan K. Özbek ve bir başka ozan İslâm Erdener'in sözettiği Şenlik, Çıldırın Suhara köyündendir 1853 yılında doğmuş ilk deyişlerini 14 yaşında söylemiş ve 1914 de Ağbabanın Hezu köyünde 63 yaşında iken ölmüştür. Usta Ozan geride oğlu Aşık Kasım'ı ve deyişlerini bırakmıştır. Bu de-

yişler 4-4, 6-5, yörenin divan dediği aslında 4-4-4-3 ve gene yörede tecnis denilen mütezata benzer bir ölçü ile yapılmıştır. Bu arada Şenlik'in sırf kafiyeye üstünlüğünü göstermesi için 16 ölçüsüyle fakat en az birbiriyle 20, 25 kafiyeli dizeleriyle yaptığı şekli deyişlerini de söyliyeceğim. Konular çeşitlidir. Din, doğa, ruh, yurt, ulus ve sevgi üzerine işlenmiştir. Söyleyişlerde zengin kafiyelere, cınaslara, dudak değmezler rastlanır. Halk ozanlarına özgü karşılaşmalarda görülen soru ve çözümlemeler de sık sık görülür ozanımızda.

Artık, ozanlığa ve deyişlere bir düşünce başlamalarının gerçek olduğunda şüphe kalmıyan bütün halk ozanlarının düşünce Şenlik de görmüştür. Bu düşünce bâde yoktur. Sadece Salatin isminde bir kız görmüş, bu görüş kızın ardısına yanıp tutuşmasına yetmemiştir Nitekim ozanımız da Huri isminde bir kızdaki başkasına yanıp tutulma ve bağlanma yoktur. Huri de çabuk unutulmuştur.

**Dinleyin ahbablar, yâran, yoldaşlar,
Bir sağalmaz derde düştüm bu gece.** dizeleriyle şenlik hayatına başlayan ozan, güvenlidir. Bu tatlı derdin bir yandan ken dini kemirirken diğer yandan da kendine bir ün bırakacağına emindir. O, dizelerinde bazan bir altın, bazan bir arşa vurulan direk olarak kendisini görür.

**Men bir zerem, zer kadrini bilene,
Aşkın metahını satmak isterem.**

veya,
Rütbem arşa direk oldu, hâk ile yaksan menem.

Bütün bu güvenle ve gururla beraber **ustaya saygı, konusu, deyiş ve sanat bakımından zorlamama, güler yüzlülük deyişlerde ana temdir.** Din konusunda halka özgü olağan üstü bilgileri bile kapsayan duyuşlarla dolu fakat aslâ ısrarlı değildir. Zaten şii mezheb'nin etkisiyle bir toleransı da vardır. O yörede kadınlarda kaç göç yoktur. Doğa konularında çiçeklere, gelin kız deyişlerine, dedim - dedilere bağlanır. Şenlik vefadan yakıdır. Toplumdan şikâ-

yetçi değildir. Toplum içerisinde bir insan düşmüşse bu toplumun değil kişinin suçudur. Kişi, sakınarak gezmeli ve konuşmalıdır.

Manâsız mantıksız sözü bilmenin faydası ne?

Az anlayıp çok söyleyip gülmenin faydası ne?

**İtibar dediğin elde bir muhal'f şişedir.
Boş yere kaldırıp taş çalmanın faydası ne?**

veya,

**Kadir Allah budur senden dileğim,
Mert olanı salma baştan ayağa.
Men ezzinem ayağa,
Nazlım durup ayağa.
Göreydim gül yüzünü,
Yüz süreydim ayağa.
Aman aman mağıl dolan mertyiğit.
Seyrağıplar salar seni ayağa.**

Şenlik çağı, halk ozanları bakımından geniş ve güçlü bir çağdır. Ozanımız bu ozanlardan Feryadi, Mazlumi, Sümmani, Aşık Abbas ve İzani ile karşılaşmıştır. Sümmani ile bütün hayatları boyunca bir kardeş gibi yaşamışlardır. Söylentiye göre bir karşılaşmalarında uzun boylu çaba sarfedip yorulunca Şenlik'in annesi içeri girerek her ikisine de kardeşiniz anlamına gelmesi için göğüslerini göstermiş ve ozanları ayırmıştır.

Şenlik için eleştirme konusu edilecek tek özellik belki dilinin ağırlığı olabilir. Bu alanda da Ozanın yaşadığı çağ ve o çağın konuşma dili düşünülürse kendisine hak verilir. Kaldı ki bu bölgede yaşayan halk ozanlarımızın hiçbirisi dil üzerinde ayrıca bir düşünmeye varmamışlardır.

Ozanın usta, çekici ve kıvrak bir şekilde dünya görüşü ve ölüm konusuna dokunduğunu Sümmani ile yapılan deyişmelerinde ve hasta hattâ ölüm döşeginde iken söylediği deyişlerinde görürüz. Sümmaniye ayak açarken,

**Aldanma dünyaya olma divane,
Yalan dünya bir insana kalmadı.
Sadr-ı İskendere Rüstem-ü Zâfe
Ali gibi aç aslana kalmadı.**

veya,

**Hakkın sırlarını onlar bilirdi.
Semadan deryadan haber gelirdi.
Cümle kuşlar divanına dururdu,
Davut oğlu Süleyman'a kalmadı.**

ayrıca,

**Sevda etti meni bele müşkiş hal.
Bir zaman aşk ile kılam kalmakal (kavgga)
İster doğru söyle, isterse hayal,
Sağıra, dilsize, kâra fayda ne**

Hasta yatağında iken söylediği şu dört düklerde de gene aynı konulara bir dokunuş vardır.

**İster ihtiyar ol, ister nevcivan,
Bu dünyada baki kalan öğünsün.
Meraksız, fikirsiz, gamsız her zaman,
Her zaman şad olup gülen öğünsün.**

ayrıca,

**Medet Allah gönül kuşu kafeste,
Çıkar şirin candan ayırma meni,
Pervaneyem, aşk oduna yanaram.
Bu aşk-ı suzandan ayırma meni.**

veya,

**Mende olan derdin hicran yükünü,
Ne gergedan taşır ne de fil çeker.**

dizeleriyle de tereddütlerini ve sıkıntılarını söylemiştir.

Ulus ve yurt duyguları, Şenliğimizde yüce ve kesindir. Karşıt tuttuğu, yüzyıllardır Doğu'da nefretle anılan Moskofotur. Şenlik, korkusuzdur; kavgacıdır. Kavganın sonucun kendi yararına olacağından emindir.

**Hele Türkoğlu'nun görmüyüp zorun.
Din gayreti olan tedarik görün.**

**At tepin, baş kesin, Kazağı kırın.
Can sağ iken yurt vermenik düşmana.**

**Ben-esferdi bilin Urusun aslı,
Orman yabanisi balıkçı nesli,
Hınzır sürüsüne dalan kurtmisli
Can sağ iken yurt vermenik düşmana,**

Sağlığında, Sevdakâr, Salman (Selman) Şah, Cihan Bey adlarında üç türkölü masal dizmiş olan Ozanımız, bu masallarında da kendi duygu ve düşüncelerini şiirleştirmiştir. Yukardan beri sözünü ettiğimiz din, yurt ve ölüm konularının yanı sıra sevginin gücünü de en içli ve tanıklı olarak anlattığı için Salman Şah masalından aldığımız konuşmasıyla Şenliği sonluyoruz.

**Hükümet yerinde duran vezirler,
Meni müşkül eden aşk ateşidir.**

KÖY VE AÇIK HAVA HALK MÜZELERİ

Konuşan: Hamit Z. KOŞAY

Köy Müzesi deyince bu herhangi bir köyde veya köylerde açılacak müze değildir. Köy müzesi köylerde yaşayan halkın maddi ve manevi kültürünü tanıtan ve memleketin minyatür örneği olan bir ilim kurulumudur.

Aynı veçhile Açık hava Halk Müzesi de eserleri açıkta, yağmura ve güneşe maruz bir müze değildir. Bu, taşra halk mimarisinin en iyi ve tipik örneklerini, enteryoları hatta içinde yaşayan insanı ve kıyafeti, meşgaleleri ile yaşar bir tarzda gösteren müze demektir.

İhtimal akla şu gelebilir: Bir otomobile veya otobüse binerek Kalaba veya Solfasol köylerine kadar gitsek ve köylerde birkaç gün kalsak istenen bilgileri elde edemez miyiz? Köyün tezeğini, dumanlı ocağını, kağı ve döğeni öğrenmeğe ne lüzum var. Baş kasketli erkekleri, üç etek entarili kadınları şehir sokaklarında her gün görmüyor muyuz?

Bu tamamiyle yanlış bir fikirdir. Biz köye ve köy dâvasına bir etnoğrafın, folklorcunun, sosyoloğun ve kültür tarihçisinin gözlüğü ile bakmaya mecburuz. Toplumun bir cüz'ü olan köyde sevinç - keder, gü - zel - çirkin, iyi - kötü, trajedi - komedi

**Baş eğmezdim ne sultana, ne hana
Yaşımı sel eden aşk ateşidir.**

Bir âh çeksem zem'in arşa yetiri.

Ne su akar, ne de yaprak bitiri.

Beyneva bülbülü gülden ötürü.

Onbir ay lâl eden aşk ateşidir.

Yunus gibi perişanam deryada.

Mevlayı sevenler yetin imdada.

Yeddi yıl Mecnunu çölde, sahrada,

Leylâ'ya kul eden aşk ateşidir

Düşünseniz başa gelen işleri,

Bana etmezsiniz bu teftişleri.

Ferhat Şirin için deldi taşları.

Dağları yol eden aşk ateşidir.

Biçare Salman'ı yetir yârine

Rahmedin âhına intizarına.

Kerem'in cismini sevda narına

Yandırap kül eden aşk ateşidir.

hepsi var. Biz toprağa bağlı ve iklim şartlarına uymasını bilen köyde tipik unsurları arayarak onları tasvire ve gelişme şartlarını anlamaya çalışacağız.

Meselâ: Anadolu'da kaç tip mesken vardır? Pannonia tipi bildiğimiz, stepler bölgesine has düz damlı, kerpiç yapılar.

Alpin mesken tipi: Ağaç karkaslı, dolurmalı çatılı mesken tipleri. Akdeniz havzası mesken tipi: Kârgir, çok defa yontma taştan yapılmış düz damlı evler.

Anadolunun ormanlık bölgelerinde tipik Finlandiyada olduğu gibi ağaç gövdeleri ile yapılan evler, kırlangıç kanadı adı verilen, düz tavandan kubbeğe intikal safhasını gösteren oda ve mutfaklar, Serander tabir olunan çok süslü ambarlar, orta Asya numadlık devri yadigarı olan portatif ve keçeden derim evleri ve nihayet kara çadırlar, kasabalarda çok süslü ahşap tavanlar, davlumbazlı ocaklar, bahçelerde çeşmeler ve sebiller, serenli veya çıkımlı kuyular var.

Etnoğrafyanın önemli konularından bir tanesini de gıda bahsi teşkil ediyor. Halk ne yiyor? Halk mutfağı nasıldır? Kasta - monu Müze Müdürü Ahmet Gökoğlu yalnız Kastamonuda 60 çeşit çorba tesbit etmiştir. Bu yazı elimizdedir. Tabii diğer yemekleri de ona göre olacak. 60 çeşit çorba hazırlamasını bilen insanlar şüphesiz bir eski medeniyete ve kültüre sahiptirler. İkramdaki adâp ve erkân ise ayrıca dikkate şayandır.

Etnoğrafyanın önemli konularından bir tanesi de giyim ve kıyafettir. Fransada yalnız milli kostümlerle meşgul bir enstitü vardır. Bu, aynı zamanda yeni "creation", lar kaynağıdır. Resmî kıyafetler, flmiye sınıfı kıyafetleri, sivil kıyafetler albümlerinin hazırlanması bir teşkilât işidir. Bunun için anketlere, ekip halinde (etnoğraf, desinatör, fotoğraf uzmanı. ve film uzmanı) ile yurd içinde sistemli tetkik gezilerine, tipik kostümleri müzeler için yerinde satın almaya, başarılı teshir için mankenlere ve geniş salonlara, depolara ihtiyaç vardır.

İşte bütün bunlar köy müzesi veya açık hava halk müzesi çerçevesine girer.

Bu müzede beşeriyetin geçirdiği gelişme safhalarından: avcılık, çobanlık, çiftçilik ve çeşitli zenaatlar da gösterilecektir.

Açık hava müzesinde kuyumcu, ciltçi, barmacı, halıcı, işlemeçi, oyuncakçı eserlerini hem yapacak ve aynı zamanda satacaktır.

Halkın manevi kültürünü kapsayan folklor bölümünde ise, bir insanı doğumundan ölümüne kadar ihata eden bütün âdet ve gelenekler, şifahi halk edebiyatı ve müzik folkloru için bir arşiv vücuda getirilecektir.

Köy müzesi veya açık hava halk müzesine bağlı modern bir enstitüde ihtisas kitaplığı, laboratuvarları, fotoğraf atelyesi bulunacak ve burada yarının gerçek uzmanları yetişeceklerdir.

Köy müzesi terimi de maksadı kâfi derecede karşılayamamaktadır. Zira köy yanında kasaba ve şehirlerdeki halkın etnoğrafya ve folkloru vardır. Zenaat daha çok kasabalarda ve şehirlerde gelişmiştir. Bunların eskiden pirleri, loncaları sıkı disipline bağlı yetiştirme ve yetiştirme tarzları, duaları, adâp ve erkânı, gülbankları vardır.

Bütün bu esnaf teşkilâtı imalatçıları, tükleri eserlerin iyi ve standard örnekleri uygun olmasını kendileri kontrol ederlerdi. Çürük ve kusurlu mal çıkarana yolsuz olurdu.

Şu halde yalnız köy halkının değil belli başlı zenaat erbabının faaliyetini kapsayan, eski kasaba ve şehir hayatını gösteren bir mimari müze sitesine de ihtiyaç vardır.

Birazdan resimlerini göstereceğim Danimarkanın Arkos halk müzesi orta sınıf halkın ve zenaat erbabının müzesidir.

Sanat şaheserleri ile Osmanlı saray teşkilâtının canlı örneği olan Topkapı saray müzesi haddizatında büyük bir müze sitesinden başka birsey değildir. Cumhuriyet devrinde onun müzeye kalbolunarak halka açılması büyük isabet olmuştur.

Şimdi şu hatıra gelebilir: Eski tarihî kaşesini muhafaza eden kasaba ve şehirlerimizi muhafaza edemez miyiz Bu ideal bir düşünce ise de gerçekleştirilmesi çok güçtür. Maalesef turistik cazibesi fevkalâde olan Boğaziçini dahi eski kaşesini muhafaza edememisizdir.

Açık hava halk müze sitesi fikri nasıl doğdu?

Başta Almanlar Nürenberg şehri ya - nındaki bir manastırda halk mimarisinden parçalar teşhir ettiler. Karaorman bölgesinin yatak odaları, Baltık sahilinin balıkçı kulüpleri vesaire bu cümledendi. İsveçliler bunu kâfi bulmadılar. Halk mimarisinden tipik örnekleri bir arada toplamayı düşündüler. İsveç kralı 300 dönümden fazla ve bir ada üzerinde olan avlanma sahasını şimal müzesine hediye etti. Bir bahriye subayı ve aynı zamanda dil hocası olan Arthur Hazelius ve onun şakirdleri Skansen müzesini kurdular.

Bu müze bugün milyonlarca insan tarafından ziyaret edilmektedir. Eğlenilerek öğrenilen ve turistik cazibesi olan bir müze parktır.

İsveçin Lund şehrindeki Kulturen açık hava müze parkını ve millî müzeyi talebe derneği kurdu.

Norveçin Oslo şehrindeki açık hava halk müzesini Hans Hal adlı bir zatın kurduğu dernek gerçekleştirdi.

Norveç Lillhammer kasabesindeki açık hava halk müzesi Andres Sandviç adlı bir dâğ doktorunun eseridir.

Danimarkanın Aarbo halk müzesi Peter Holm'un eseridir. Bir sergi vesilesiyle belediye reisinin köşkü müzeye çevrildi. Bu halkın çok hoşuna gittiği için sonradan yeni binalar eklemek suretiyle daimî müzeye kalbolundu.

Danimarkanın Lyngby halk müzesi Bernhard Olsen eseri olup tam manasiyle ilmi bir müzesedir.

İskoçyadaki halk müzelerini b'n zahmetle Lady Maitland ve Miss I.F. Grant adlı iki bayan kurmuşlardır.

Almanyadaki halk müzesinin kuruluşuna Heinrich Ottenjann önyak olmuştur. Bu bir lise hocası olup bisikleti ile halk kültür eserlerini incelemek için bütün Alman - yayı dolaşmıştır. Şimdi bu müze Cleppenburg kasabesindeki.

Birleşik Amerikada Virginia'da "Colonial Williamsburg", tipik bir halk müzesidir. Newyork eyaletinde Cooperstown halk müzesi Amerikaya yerleşme devirlerini gösterir.

New Mexico'da Sante Fee'de de büyük ölçüde bir halk müze sitesi kurulmaktadır.

İncelemeler:

TÜRKÇEMİZ VE MANİLERİMİZDE SES ZENGİNLİĞİ

Yazan: Ali TUNÇ

"Türkü Türk yapan her şeyden önce Türkçedir. Asırların tekâmülünü sinesinde toplamış, bu en kıymetli varlığını kopmaz bağlarla bağlanmaya değer. Vatanı sevmek Türkçeyi sevmekle başlar.,,

Yukarıya bir paragrafını aldığım yazının bütünü, Nüvit Özdoğru'nun son zamanlar da neşrettiği "Türkçemiz,, adlı kitabında yer alıyor.

Bu paragrafın son cümlesi o kadar mânâlıdır ki, hakikaten türkçe, bu topraklara hâkim olmak ve bu topraklarda yaşamak için tıpkı Türk ordusu gibi, başka milletlerle mücadeleye girişmiştir. Türkçenin, Türk topraklarında yaşaması da İstanbul'un fethi gibi bir başarının neticesidir.

Türkçemiz asırlarca hâkim olduğu saha, da, birçok milletlerin lisanları ile yaptığı mücadeleyi kazanmış, ve bundan biraz yaralı da olsa zaferle çıkmıştır. Bu türkçemiz için hakikaten bir zaferdir.

Nüvit Özdoğru'nun yukarıdaki paragrafının ışığı altında gene büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı'yı hatırlıyoruz ve O'nun:

"Bu dil ağzında annemin sütüdür.,, mısra dilimize dolanıyor.

Okullarımıza gelen her Türk çocuğunun ağzında anne sütü kadar saf ve temiz bir Türkçe vardır. Böyle olduğu halde okullarımızda uzun tahsil hayatı boyunca, ısrarla ana dili, Türkçe öğretimi yapılır. Çünkü aslında çok saf ve temiz anne sütü büyüyen uzviyetleri beslemeye kâfi gelmezse, çocuk ağzında, ki bu ana dili de gelişen duygu ve düşünceleri ifadeye kâfi gelmez.

Gittikçe daha zengin ve daha besleyici bir kültür ve san'at dili ister.

Okullarımız öğrencilerine günlük konuşma dilinin üstünde bir san'at ve edebiyat dili kazandırmak vazifesini üzerlerine alıyorlar. Bu da, her dilin san'at değeri, o dilin edebiyat metinlerinin san'at unsurlarını gösterileceğinden ötürüdür.

Dillere bu san'at değerini, gene kendi vatan topraklarında, kendi coğrafyalarında yüz yıllarca emek veren "halk zevki,, verir. Niçin tekim Türk dilinin üstün san'at değeri ve musikişini Türk milleti yaratmıştır. Bu mu

sikiyi Türk milletinin zevki, onun vatanı, onun halk şarhleri, onun aydın zümre sanat kârları yaratmıştır. Hülâsa milli lisan bütün bir vatanın ve bütün bir tarihin eseridir.

Nüvit Özdoğru'nun kitabında yer alan "Vatanı sevmek, Türkçeyi sevmekle başlar,, sözü için bu biraz uzunca olan önsüzü eklemek istedim.

Türkçe öylesine işlenmiş ve vatan topraklarında öylesine musikileşmiştir ki bizlere, Türkçe ses güzelliği bakımından dünyanın en başta gelen dillerinden biridir, dedirtebilir.

Bu hükümde hiç yanılmayız. Bunun kısa bir karşılaştırmasını, Türk edebiyatının sayısız incileri dediğimiz Türk halk zevkinin yarattığı mânilerimizden birini ele aldım.

İnsan ömrü, genel olarak şiirde, "çok kısa süren hayat parçası,, olarak geçer.

Ekseriyetle de ömrün kısalığı güle ben. Davut Peygamberin mezarında bu temle ilgili bir söz vardır:

"İnsan ömrü, sabahleyin açılan, akşam leyin solan bir gül,, gibidir.

XVI. asır başlarında Fransız şairlerinin şiire, ses unsurlarını katmak için uğraşmaları, örnek eserlerini, tam bir musiki cümleleri halinde XVII. yüzyılın başlarında "Malherbe, ile vermiştir.

Malherbe'nin insan ömrü ile ilgili bir mısra şöyledir. (Bu mısra Fransız şiirinin incilerinden sayılır):

"Leoroses elle est vécu c'est que vive les roses, (O bir gül idi, güller kadar yaşadı.)

Bu temdeki mânimizi aşağıya alıyorum:

"Dere boyu saz olur

Gül açılır yaz olur

Ben yârime gül demem

Gülün ömrü az olur.,,

Bu manimizde ses ve söz güzelliğinin muhayeseli, eşsiz bir örneği görülür.

Malherbe'in Fransız şiirinin incileri arasında yer alan mısra karşısında, Türk halk zevk ve tefekkürünün yarattığı mânî, asla geri değil, belki ileridir.

Son sözümüz gene Nüvit Özdoğrunun ağzından olsun:

"Türkü Türk yapan herşeyden önce Türkçedir.,,

Araştırmalar :

EĞİN FOLKLORU

Yazan: Mehmet Hilmi GÜR

Eğîn, tabiatın bütün hırçınlığının bir araya gelerek yarattığı bir güzellik diyarıdır. Bir taraftan toprak, tutunamayarak mütemadiyen Fırata ve Fırata karışan çaylara ve derelere akar. Diğer taraftan bu akışa engel olabilmek için Eğînli, durmadan seki seki, duvar yaparak birkaç meyva ağacı ve sebze yetiştirmek kaygusuyla mütemadi bir didinme savaşındadır.

Akan ve kaçmak isteyen yalnız topraklar mıdır. Herşey bu güzellik diyarından bir lokma ekmek ve geçim temini peşinde diyar diyar dolaşır. Bu gurbetkeşlik, gerek gurbete çıkanlarda ve gerekse yurdda kalanlarda öyle hazin ve öyle derin tesirler bırakır ki, analar kocalarını, evlâtlarını, gelinler eşlerini, kardaşlarını, yavrular dede, baba, amca ve dayılarının hasret acılarını içleri yanarak, ancak ve ancak bu ulu kayaların bu hırçınlıklara coşkun derelere ve ulu ağaçların gölgelediği vadilere ünleye ünleye, haykıra haykıra dindirmeğe çalışırlar. Bu ünlemeler artık kalın kuru bir esas olmaktan çıkarak cihanşümül bir müzik ve folklor ürünleri, eşsiz bir teren nüm halinde her zaman, her işde ve her yerde, her semtin ve her köyün kadını ve erkeği, kendi semtinin ezgisine göre içinden gelen duyguları, içinin acısını içinin dolgunluğunu, Eğîn şarkı ve türkülerini meydana getirmiştir. Bu türküler her nişane, torununa, her kadın, gurbetteki kocasına, oğluna; her çocuk, baba, amca dayı ve diğer yakınlarına hitaben okur, çağırır. Mânilerle ve deyişlerle asırlar boyunca binlerce mısra yaratmıştır. Eğînli, Eğînlinin fiğan vadisini bir aşk diyarı haline getirmiştir. Sabahleyin erkenden bahçesine teselli bulmağa giden her kadın, seher rüzgârı ile selâmını şiir olarak iletmeğe çalışır, ve uzun hava olan meşhur elâgözlülere birini söylemeğe başlar:

Sabah yeli her yellerin başısın
Benden nazlı yâre selâm tasırsın
Aç beyaz gerdanı varsın üşüsün
Ben murad almadım, esen yel alsın.

Eğînli'ler son halk oyunları bayramında

Her zaman ve her işinde ince ruhlu bu belde halkının kalbinin atışı durmadıkça, dudağındaki şarkısının terennümü tükenmez. En ihtiyarından, en küçüğüne kadar bir kayabaşı, bir ağaç üzeri, bir dere kenarı ve işi onu türkü söylemeğe davet eder. Bu öyle bir davettir ki, kimse engel olamaz. Söyler, söyledikçe coşar ve coşturca söyler.

Kuvvetli bir ütikada sahip bulunan Eğînli'ler, ibadetlerini de yerine getirmekte kusur etmediği gibi, bu temenniyi de Elâ, gözlü olarak ezgi ile söyler:

Her sabah seherde kılarım namaz
Tanrı'dan kavuşma eylerim niyaz
Benim sana etticeğim duayı
Gökte melek yerde kâtip yazamaz.

Kalbi sevgi ve iyi temennilerle dolu olan bu bölge halkı, her işini türkü söyleyerek görür. Bahçesinde sebzelerini ekerken:

Sana derim sana balım, şekerim,
Yâr yoluna gülle reyhan ekerim,
Bilsem yâr sonunda benim olacak
Ölenedek hasretini çekerim.

Gözleri yaşlı, içi ateşli olarak hem söy-
ler, hem ağlar. Kocasının sıla vaktinin ge-
cikmiş olduğunu yine elâgözlü olarak ya-
zar:

Aşam sen gideli hayli yıl oldu
Diktiğin fidanlar meyveye çıktı.

Türküsünü beg ağasına yazarak yollar,
ken manevi şekilde de takviye etmek ve
kendi maneviyatını da kuvvetlendirmek ü-
zere ilkbaharda Fıratın coşkun zamanında
arzihal vermeğe gider. Nehrin kenarında
seçtiği üç taşta birer İhlâsı şerif okuyarak:

Salladım selaya
Yolladım mevlâyâ
Yarimi kavuşturu
Gelecek haftaya

Diyerek gücünün yettiği kadar Fırat'
ın ortasına savurarak atar ve dileğinin ta-
hakkuku için lüzumlu temennilerden sonra
birkaç elâgözlü söylemeden ayrılmaz:

Fırat coşmuş kan ağlıyor adalar
Sen gideli ıssız kaldı odalar
Elâgözlerini sevdiğim aşam
Bana gelsin sana gelen kazalar.

Eğinli kadınlar, kızlar işinde, tezgâ-
hının başında, bahçesinde çalışmaktan sı-
kıldığı zaman, ilkbaharın su coşumunda
Koçanı Delipınarı kabileler halinde ziyaret
ederler. Hızır İlyasta verdikleri renkli ipek
lerle talih otundan yapılmış, talih çenbe-
rinden üç defa geçerler.

Yaz aylarının mutlu günlerinde yedi
değirmen altının sularında yiykanmak, be-
den sağlığı için bire birdir. Burada yiyka-
nanlar tamamen şifayab olurlar. Başka ar-
zu ve dileklerinin tahakkuku için ise Pegir
Halifesine veya Geşo da Evliya Efendiyi
ziyarete gitmekle hem zayıflamış olan ma-
neviyatlarını takviye eder, hem de kabile

halkının yol boyunca ve hep beraber söyle-
miş oldukları şarkı ve türkülerle ruhların
da tazelik ve canlılık temin etmiş olurlar.
Bu ziyaretler hem bir gezi, hem bir eğlen-
ti olur ,Pegir Halifesine gidenler, yemek-
lerini Karıncalık Pınarın'da, Geşoya giden-
ler, Geşo Deresin'de yemeklerini türküler
söyleyerek yerler. Bu gezilerden başka mev-
simine göre henüz büyüklük derecesi ölçü-
lememiş olan Ala Mağarası, geniş efsane-
lerin izafe edildiği Deli Pınar, Fırat vadi-
sine ve Eğin'e kus bakışı nazar eden Kırks
göz yaz günleri Eğin'in ziyaret edilen şel-
li başlı yerleridir.

Eğinli her söylediği türküde kendi a-
lın yazısını kendi kaderini okur. Okuduğu
elâgözlü ve türkülerden sevgisinin, kaderi-
nin, refahının derecesini ölçmek mümkün-
dür.

Gezmelerinde, düğün ve topluluklarda
söylediği elâgözlü ve türküler talih ve ka-
derinin izahıdır. Bu türkü ve elâgözlüler,
yalnız düğün ve şenlik metası değildir. Sı-
kıldığı zaman, sıkıntısını gidermek, neşeli
zamanında onu ifade için bu deyişler birer
kaynaktır. İş zamanında hem işini kolay-
laştırır, hem çalışma gücünü artırır, yorul-
madan çalışmasını işin bir sanat eseri olma-
sını temin eder.

Eğin halısı bunun en bâriz misaidir.
Halı tezgâhının başında çalışan beş altı kı-
zın ustası, hem halı ustası, hem de deyiş,
türkü ve ezgi ustasıdır. Dokuyacakları il-
meklerin rengini, iki sarı, üç yeşil, beş ma-
vi kumandasını ezgi ile terennüm ederler.
Hem halı, hem şiir dokurlar.

Dokuma tezgâhının ayakçalarını çalış-
tıran kız veya kadın, en güzel manusa-
sını (*) bu ezgi ve bu türkülerle dokur .

Hele çıkırık çevirme işi ile meşgul olan
kadın ve kızların bir arada söyledikleri tür-
küler ile çıkırıkların ahengi, mükemmel saz
ve koro heyeti teşkil eder. Eğinli böv'e a-
henkle çalışmasını bilmeseydi bu zahmet
ve hasret vadisinde çoktan ve çoktan ölmüş
sayılmahydı.

(*) MANUSA: Eğin tezgâhlarında do-
kunan çizgili bir kumaş. Komsu iğere, Er-
zurum ve civarına dahi gönderilirdi.

ILGAZLI AŞIK NAILİ

Yazan: Sadı Yaver ATAMAN

Sözümü kesti

— Konuş bakalım Bey, dedi, saza me-
raklı olduğun belâdir, işte geldik gidiyo-
ruz, şurada ne kaldı ve bir üzüm tanesi
alarak ağzına attı.

— Allah gecinden versin Aşık, dedim.
Ünlü aşıklarımızdansen, seni yazmak şere-
fini bana bağışlamamı dilemeğe geldim.

Gözlerinin içi güldü. Fincanı doldurup
tekrar ikram etti, bu sefer özür diledim,
ısrar etmedi, kendisi bir yudumda içiverdi:

— Eski Koçhisar, yeni Ilgaz kasabası-
nın Yukarı mahallesinde 281 de dünyaya
gelmişim diye söze başladı. Babasına Gaydi
oğlu Hacı Mehmet efendi derlermiş, ana-
sının adı Nazire hanımmış. Aşık, bir fincan
rakı daha yuvarlayıp sözüne devam etti:

— Asıl adım Mustafadır. Bana Naili
adını Kastamonulu Kemâli Baba taktı. Ma-
yamızda aşıklık varmış ki, aşık olduk işte.
Mahza mahalle mektebinde elifbe okurken
bir kıza tutulmuştum, o vakit on yaşında
var, yoktum. Şu koşmayı o zaman düzmüş-
tüm:

Tıflı sabavetde hattâ mektepte
On yaşında bir dilbere vuruldum
Bilemedim melun hangi mezhepte
Koğa koğa arkasından yoruldum.

Kızın adı Şefika idi. Ben bu kıza ala-
madım, o da üç kocaya vardı ve öldü. Ama
ben onu yarin ahirette Allahtan isteyece-
ğim

Aşık boyuna rakı içiyordu. Birkaç tek
üzüm tanesi ile okkalık şiseyi yarı ediver-
mişti. Aşık ikinci bir kıza daha vurulmuş,
adı Fatma imiş, onunla da evlenmek kısmet
değilmiş. Nihayet üçüncüsü ile evlenmiş,
Nâzik Hanımla 48 yıl vakit geçirmişler, ço-
cukları olmuş, Şaban Şevki adındaki oğlu-
nu Balkan savaşında şehit vermiş:

— Ah o sağ olsaydı, benden yaman
aşık olacaktı, diye içini çekti. Onbeş yaşın-
da söylediği parça şu imiş:

Mânamda başıma geldi bir civan
Nazar aldım emsâli yok cihanda
Hatadan saklasın Hazreti Yezdan
(Tâye)ler büyütmüş Bağı Cenanda.

Dergimizin 146 cı sayısında Osman Sü-
mer imzalı ve Ilgazlı Naili Baba başlıklı
yazıyı seyahatten dönüşümde gördüm. Ken-
disini çok yakından tanıdığım ve 1930 yı-
lında Safranbolu'da konuştuğum Naili Ba-
ba hakkında, o zaman Zonguldak gazetesinde
bir seri yazı yazmıştım. Bu yazılar bilâha-
re aynı matbaa tarafından kitap halinde
basılmıştır.

Sayın Osman Sümerin esefle kaydetti-
ği gibi, Aşık Naili'nin şiirleri hiç bir yerde
çıkarmış, Çankırılı Talât merhumun (Çan-
kırı Şairleri) adlı eserinde de şiirlerinden
pek okadar örnek verilmemiştir.

Gerçek mânada aşıklar dünyasının son
mümessillerinden biri olan Naili Babayı,
nesli tanıdığımı, notlarım arasından çıkar-
arak naklediyorum.

Ilgazlı Aşık Nailiyi merkebinin yula-
rını, tamir için bıraktığı sarac dükkânında
beklerken, onun semerciler kahvesinde ol-
duğunu haber verdiler. Kahveci Efe ile
karşılıklı oturmuşlar demleniyorlardı. Beni
(Eyvallah Erenler) diye karşıladı. İri kıyım
gövdesi, geniş omuzları üzerinde açık bir
alın, arslan yelesi kaşların altında içinde
zekâ ışıkları yanan gözleri, etli ve aplak
yüzünü çevreleyen beyaz ve gür sakalı ile
bir heykele benziyordu. Sırtında, göğsün-
deki kırçıl ve gür kılları meydanda koyan
rengi uçuk bir mintan ve bir yelek vardı.
Ayağındaki çakşırın üstüne rengi dönmüş
bir kuşak sarmış, ayağına eskimeye yüz
tutmuş çapula cinsi yemeni giymişti. Kah-
ve peykesine ağalara mahsus kostak bir
eda ile bağdaş kurmuş, üzüm tanesi ile rakı
içiyordu. Tatlı ve cana yakın Çankırı lehçe-
siyle hatırıma sordu. Boğuk bir sesi vardı:

— Fakire şeref verdin bey. Hele bir
içiver bakalım, diye kahve fincanına rakı
doldurup verdi. İçtim. Aynı kadehi bir ke-
re daha doldurup kendi içti ve elinin tersi
ile bıyıklarını sıvazlayıp, ağzını sildi. Işıl
ışıl yanan gözleri ile, ziyaretimin sebebini
anlamak isteyordu:

— Naili Baba dedim, eğer izin verir-
sen..

Âşıkın gözleri dolu dolu olmuştu. Fincan yine dolmuş ve boşalmıştı:

— Ben ona o yaşta Ebceti de belettim-di, dedi. Bak bey şunu da o söylemişti:

Duadan unutma Naili Baba
Versin muradını Hazreti Mevlâ
İsmimi Ebcetden çıkar Şevkiya
Yedi yüz yirmi var bak hesabımda.

Âşık parçaları okurken gözlerini yumuyor, yüzünün alı soluyordu. Evlât acısının yüreğinde taze yaralar açtığı belliydi. Yine gözlerini yumdu:

Yaktı cismin ateş-i süzanda kaldım yâ
Vedut
Bir ilâcet derdime dermanda kaldım yâ
Vedut
Tâ şebabetten beri ciğer köşem can
pâresi
Hamdülillâh Şevki-i Şâbân da kaldım
yâ Vedut
Mürg-ü dil âvâzeder sur içre kalmıştır
nâcâr
Her Şebim ah-ü enin Zindanda kaldım
yâ Vedut
Geçti eyyâmı sıyâm hoş halile ettik
veda
Ankarib İd-i Atâ Kurbanda kaldım yâ
Vedut
"Naili, Nâlân ile nâdandan eyle infikâk
Fitneyi ahır zaman âmânda kaldım
yâ Vedut

Koca âşık bir rakı içme arası vermişti. Uzunca sürdüğü için sabırsızlandığının farkına varmış olacak ki:

— Acele etme beyim, dedi. Azrail bile canları soluya soluya alır. Bir fincan rakının daha hakkından geldikten sonra, bir başka parçaya geçti:

Âdem olacak hayli dahi çok zamanım
var
El bağla efendim sana her gün amanım
var
O yalan bu yalan bâkide birlikte görüştür
Gönlümde güzel sevgili kaşı kemanım
var

Yine durdu. İkinci parçanın başı hatırlanmadı:

— Yaz beyim, bir beyiteğim daha var, dedi.

Böyle mi verdi Naili ustan sana dersi
Gönlümde güzel sevgili Şevki Şabanım
var

Halk şairlerinin pek çoğu aruz vezni ile hatasız şiir söyledikleri malûm olmakla beraber, hatalı deyişleri de bulunduğu muhakkaktır. Naili Babanın da:

— Biz Aruz okumadık ama, dilimiz bir tek eksik fazla olsa bilir.

Demesine rağmen bazı parçalarında vezin hataları vardı. Fakat bu tatlı sohbeti bozmamak vezin ve usule saplanıpta âşıkın keyfini kaçırmamak için üzerinde fazla durmaya gelmezdi. Fincanlar birbirini kovaladıkça âşık, sohbetin zevkine varıyordu.

Bir aralık kahveci Efe, âşık'ın duraklamasından faydalanmış, (Figani)'yi (Fivâni) diye telâffuz ederek :

Bülbüle âşıkım dinle figanım
diye başlayan bir parça okudu. Ustelik âşık:

— Fivâni de usta âşıkmiş Baba, bak ne güzel söyler, diye böbürlendi. Âşık Efeye şöyle bir bakıp çıkıştı:

— Bu parça Figaninin değildir, hem ortasından başladın, dedi. Ben Figaninin 23 yaşında iken elini öptüm, ondan destur aldım. Ona hizmetim çoktur. Okuduğun parça Tokatlı Gedâyi'nindir. Onu sana başı bütün okuyuveriyimde dinle.

Güzeller serveri servi bülendim
Salın refîtare gel yaseminlikde
Görmedi dideler canım efendim
Sen tek bir güzel Güllübedenlikte
Bülbüle âşıkım dinle Figanım
Arttırdı günbegün nârı süzânım
Otur havuzun kenârına sultanım
Sıkılırsa canın gez çemenlikde
Eyle bezme teyîf ey çeşmi âfet
Bu şeb hâne halvet eylersin rahat
Başuzre yerin var teklif ne hâcet
Sen bir gülsün durma bu dikenlikte
"Gedâyi", âşıkam ey cemâli nûr
Pertevi hüsnüne gel olma mağtur
Bu âlemde senden güzel bulunur
Lütfeyle sevdiğim kalma benlikde
Sırası gelmişti:

Naili Baba, Gedâyi'yi de tanıdın mı, diye sordum:

— Onu da İstanbul'da tanıdım, dedi.

304 de Baba Figani ile gezerken, ona sordum. Usta senin emsâlinde kaç âşık var diye. Eliyle şöyle iki işaretini yaptı da, "At kulağı gibi iki dene kadık oğlum" dedi. Biri kim diye sordum. Beşiktaş'ta arzuhalçılık yapar, adı Gedâyi'dir, dedi. Merak ettim, gittim, Gedâyi'yi İstanbul'da buldum.

O sırada kahvede bulunan birisi, Figaninin ermişliğinden bahsetti. Âşık şişenin dibindeki son damlayı da Fincana aktarıp, her seferinde olduğu gibi bir çekişte yuvarlamıştı.

— Figani büyük insandı, diye söze başladı. Onun gibi âşık bir daha çıkmaz. Ben ustanın ermişliğine dair bir emâreye rastlamadım, amma Dertli'nin ermişliğini Figani Babadan bir kaç kere duymuşluğum vardır. Bir gün ikisi demleniyorlarmış. Şişe boşalmış, Dertli bunun farkında değil, Figaniye doldur oğul fincanı demiş, oda şişenin boşaldığını söylemiş. Bunun üzerine Dertli, hele getir, senin yanışın var. Şişe doludur deyince Figani bir de bakmışki, şişe dolu değil mi?

Naili Babaya, Bolunun Çıkinlar köyünde Azmi adında bir halk şairi tanıdığımı, ondan Figaninin de buna benzer bir hâdisesi olduğunu dinlediğimi, ayrıca Safranboluda geçen iki olayı anlattım.

(Bir Ramazan günü Boluya yolu düşen Figani, kendisini çok seven âşıklarından, gayet sofu bir ahabına misafir olmuş. Sofra başında iftar zamanını beklerken, Figani, "Ben illede şarab isterim," diye tutturmuş, ahbabı her ne dediyse dinlemediği için o zaman eczanelerde satılan bir şişe şarap aldırarak Figaninin önüne koymuş, Figani "iç bakalım," diye teklifte bulununca, adamcağız mübarek Ramazan gününde harama el uzatmamak için münasip şekilde reddetmiş. Figani, bu sefer kendi eliyle şarab şişesini açıp bir bardağa boşaltarak, ev sahibine içmesi için zorlamaya başlamış. Evine gelen ve sofrasında oturan hatırlı misafirini bir türlü kırmak istemiyen ev sahibi çarnâçar bardağı alıp şöyle bir ağzına götürcek olmuş, birde baksınki, bardaktaki şarap değil, gül suyudur. Yine Figani Baba Safranboluda bulunduğu sırada, köy içindeki kahvelerden birinde otururken, canı pilâv ister, yanında oturanlardan

birine "söyle soğanlıca bir bulgur pilâvını canım çeker, git değirmen başında, kuyunun yanı başındaki evde pişirirler, Figani Babaya da bir tas gönderiversinler, der. Orada bulunanlar, aşağı yukarı 10-15 dakika sürecek uzaklıkta bulunan bir evde bulgur aşısı piştğini bilmenin imkânsızlığı karşısında, Babanın şaka ettiğini sandıkları için aldırılmazlar, fakat âşık ısrarla gidip getirmelerini söyleyince, içlerinden biri gider, gerçekten o evde bulgur pilâvı pişirdiklerini öğrenir ve bir tas alır gelir. Safranboluda gayet yakışıklı genç bir berber çırağı varmış. Figani her gelişinde, berber dükkânının önünde yere oturur, çırağı seyre koyu lurmuş. Bir keresinde yine böyle yere oturup, uzun müddet kalkmayınca, etraftan kalkıp gitmesi için zorlamaya başlamışlar. Figani kendisini zorla kaldırmak isteyenlere, "Nâfile zorlayıp durmayın, altımdan su çıkmadıktan sonra buradan kalkmam,, demiş. Aradan bir müddet geçince birde bakmışlarki, Figanin'in oturduğu yerden su çıkmaktadır."

Bu anlattıklarımı dikkatle dinleyen âşık Naili:

— Bunları her âşık için söylerler, dedi. Bu, halkın sevdiği ve âşığı bildiği kimseler için uydurulmuş şeylerdir. Koçhisarın köylerine gidin, bu fakir için de size neler söylerler.

Naili Babanın önündeki rakı şişesi de boşalmıştı. Keramet gösterip, şişeyi doldurmak elimizden gelmediği için, kahveci Efe, çırağını Balaban Mehmedin dükkânına gönderdi. (Balaban Mehmet, Safranbolunun eski seymenlerinden, gayet güzel bağlama çalan ve açkapı oyununu en iyi oynayan larındandı. Son zamanlarında küçük bir dükkânda sigara, rakı satıyordu, rahmete kavuşmuştur.)

Yarım saat içinde yeni şişe de boşalmıştı. Âşık Nailinin artık gitmek istediğini, hareketlerinden anlamıştım. Rakı içip, şundan bundan çene çalmakla geçen zaman içinde Âşıkın asıl almak istediğim deyişlerini yazmamıştım. Fırsatı kaçırmak olmazdı. Efeye göz edip, Peykenin köşesinde duran sazı istedim. Efe işi çakmıştı. Sazı elime tutuşturdu. Âşık Nailinin sazı dîvan tarzında büyük boy 12 telli bir meydan sa-

yamur duymayanlara duyursunlarrrr, duyduk duymadık demeyin." bir uzun ses uzar — gi, der. Bir yandan da ağanın ev adamlarından biri kapı — kapı geçerek "yarın ırgatımız var" der. O gün başa bir imece yoktur, köy de, koyun bütün erkekleri orakçı, bütün kadınları bağcıdır. Orakçılar içinden suçular, yemek taşıyıcılar, tırmıkçılar, deste toplayıcılar, yığın yapıcılar; bağcılar içinden de kelle (başak) topayıcılar, yemek pişiriciler, kap yıkayıcılar, suçular ayrılır.

Ağcalık ırgatında yemeklerin en iyisi hazırlanır, birkaç tane davar kesilir. Kuşluk vakti ırgat toplanır, yemek yenir. Sonra oraklar köseye tutulur, bilendir. Binek hayvanı olanlar eşeğini veya atını alır, olmayanlar ya köyün biraz dışında, geniş bir yerde toplanırlar ve çalgıcıların gelmesini beklerler. Sonra da davullu — zurnalı, bağlamalı, kaval, türkücüler basarlar kıvrak havaların köşegine. Düşerler ekini biçilecek tarlanın yoluna. Önde bunlar, arkada ırgat, bir güzel şen topluluk çalar — çağırır, çapına getirip getirip nağra atarlar. Tarlaya varılınca öğlerci başı seçilir. Köyün en iyi orak kullanan adamdır, bu. Tarlanın sağ köşesinde yerini alır, diğer orakçılar ona göre sıraya girerler. İki veya üç orakçı için bir kadın bağcı vardır. Başlamadan önce şöyle söylenir:

Yıldı da bir gelelim

Ağanın ekinin biçmeye

Biçipde gidelim biçipde gidelim

Hey hey heh heyy heyyyyy...

Bu nağradan inler dereler — tepeler, dağların ardından bu uğultulu ses duyulur. Davul vur gümde güm, peşrevisiz çalar zurnalar. Bu yüz — yüz elli kişilik ırgat bir sırada ekinin önünde dalgalanır — durur gün boyu.

Böyle bir ırgatın yanından her hangi bir kimse geçerken "Selâmün aleyküm, kolay gele" dese, hemen ya öğlerci başı, ya da bu sesi kim önce duyarsa, o, eline bir deste ekini alır, o adamın yanına doğru gider, hem de şükretmeyi söyler, ırgat ta dinler ve yeri gelince hey heylere katılır.

Ekenler biçer — Konanlar göçer — Cen-netin kapısını Cömertler açar — Verelim sa, lavat — Salliâ'amuhammet.

Bu karşılımların en önemlisi ağanınki dir. Ağa tarlaya ırgattan sonra gelir. Gözler ağanın gelmesini gözetler. Vereceği bahşış bir

hayli büyüktür de ondan. Gören kişi başlar karşılıma:

Ağam bahşışimi veririse

Altın saçlı bir kekillüsü olsun

Vermezse kel başlı bir kızı olsun

Verirse de vermezse de ağamın gönli hoş olsun

Irgat hep bir ağızdan bağırır :

Heh heh heh heyyy. Heyyyyy...

Ağa bahşışı verince bunu alan devam eder :

Ağam verdi on onluk

Mevlâ versin kesesine bolluk

Onduk Allah onduk...

Töredir, ağanın tarlaya gelmesinden, bu denli karşılaşmasından sonra öğle yemeği gelir. Gurup gurup sofralar kurulur, yemekler yenir. "Beş dakika mola—sigaraları dola,, mandan sonra öğle uykusuna yatar ırgat. Zamana gelince öğlerci başı uyandırır onları. Yeniden başlanır buğday biçmeğe. Bir yandan da tarlada yenmesi gereken ikindi pilâvi hazırlanır. İkinci pilâvına ağanın tarlası kurtarılmalı, biçilecek ekini kalmamalıdır. Bunun için önde orakçılar, gerisinde bağcılar, onun gerisinde desteciler, başakçılar, bunların arkasında da çalgıcılar büyük bir yarışma içinde tarlada tozu dumana katarak çalışırlar. Irgatı koş turacak kıvrak havalalar çalmak zorundadır çalgıcılar.

Akşam üstü köy delikanlılarının, yavukluları yanında kabına sığmaz biçimdeki taşkın mutlulukları, köyün biraz yaşlı ilerlemiş kişilerini yirmi yaşlara, dostluklara, saadetlere, anılara sürüklemektedir.

Siz hiç böyle bir ırgat, böyle bir ekini biçti mi gördünüz mü bilmem. Ama gören göz onun heybetli güzel görüntüsünü, duyan kulak, müşterek eğlenme havasına, düşünen kafa felsefesini unutmaz, hiç bir yerde bulamaz.

Dünya misafir hanesinde :

Ekenler biçer

Konanlar göçer

Heh heh heyyyyy

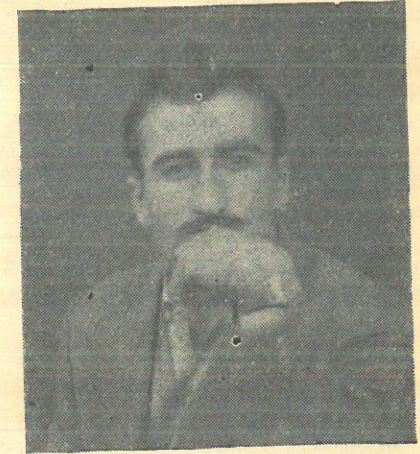
Heyyyyy...

diyebilene ne mutlu !

Niksar ve çevrelerinde yılın haziran — temmuz — ağustos aylarında, bu çığlık çığlığa yollar, tepeler, tarlalar boyu uzayıp giden ses yankılar durur.

AŞIK KALENDER EREN

Yazan: İhsan HINÇER

Halk şairi Kalender Eken

Maraş'ın Elbistan ilçesinin Kösehiye köyünde 1942 de doğan Kalender Eren, köyünde ki 5 sınıflı ilk okulu bitirdikten sonra, 13 — 14 yaşlarında gurbete düşmüş, yol ve inşaat ameleliği için İskenderun, Malatya, Elazığ ve İstanbul'a gitmiştir.

Babası Ali Eren 1954 de 60 yaşında ölmüştür. Annesi Döne, komşu Aktül köyünden İbrahim Ağanın kızı olup, babası ölünce köyde yalnız kalınca, Ali Eren'in dedesi Ömer Ağa ile kirve olduğundan, onun tarafından Kalender'in babası ile evlendirilmiştir.

Döne Hanım 7 yıl okumuş olduğundan oğru Kalender'i yetiştirmiştir.

Döne Hanım, Fuzulî, Dertli, Nuseyri, Viranî, Nesimî'den şiirler okumaktadır.

Kösehiye köyüne zaman zaman Dedeler (Seyitler), gelir usta mah söyley, giderler. İşte Kalender Eren böyle bir muhitte yetişmiştir.

Onun içindir ki şiirlerinde bir akıcılık ve olgunluk vardır. Aşağıya bazı şiirlerini alıyoruz.

İNSÂFA GEL GEL

Nedir bu çektiğim vefâsız zalim

Yokmu merhametin insafa gel gel

Ulu dağlar ile tutmuşun yolum

Yokmu merhametin insafa gel gel

Zülminde hicrinle beni ezersin

Acımassın bana bakıp gezersin

Her zaman katlime ferman yazarsın

Yokmu merhametin insafa gel gel

Genç yaşta her zaman tacizi canım

Ettin derde tabi yokmu dermanım

No te'bir düşünsem kestin gümanım

Yokmu merhametin insafa gel gel

Kalenderim hedef tutun hicrâna

Artık kül olmuşam ben yana yana

Hep hayatım masal oldu zamana

Yokmu merhametin insafa gel gel

DOSTUM

Akıl erilmiyor dünya fenâine

Hiç güven kalmamış zamana dostum

Herkes bir Süleyman kendi kendine

Kıymet verilmiyor insana dostum

Merhamet ka'mamış halden bilen yok

Acıyıp bir karip yaşın silen yok

Talib olup hakikattan alan yok

İki can gelmiyor yanyana dostum
Dünya bir hal olmuş insan kalmamış
Eski adet kalkmış ihsân kalmamış
İtikat asla yok iman kalmamış
Arif olan düştü hicrâne dostum
Altın pula döndü kıymet verilmez
Cahil imam olmuş kusur sorulmaz
Kedi arslan olmuş yana varılmaz
Bir tatsızlık girdi cihane dostum
EY KALENDER şikâyetin bitmiyor
Ya delisin yada aklın yetmiyor
İnsanlar bozulmuş düzen tutmuyor
Ne kusur bulalım devrâne dostum

KARA BAHTIM

Gönül fiğan edip söyler

Bahtım karalı karalı

Avcı vurmuş Ceylân gibi

İnler yaralı yaralı

Gam derya ben dalgıç daldım

Yorulup yollarda kaldım

Yar okune hedef oldum

Sinem pareli pareli

Yeter KALENDER'im yeter

İzdîrap ölümden beter

Dert e'nden çok can yatar

Ağlar zareli zareli

GÖNLÜM

Osandım gönülüm osandım

Gel şu gamdan ferâgat et

Sukûta dâvet et gendin

Sol zamana itâat et
Aldanma dünya maline
Cahilin kili kaline
Şükreyle kendi haline
Aza çoğa kanaat et
Alçağa sevk eyle gendin
Belki kıymet bulur pendin
Hak Yoluna eyle andın
Bu eyyame sayahat et
Olma kibir olma gurur
Hak zülmü başına vurur
Zannetmaki kıymet bulur
Bu servete nihayet et
KALENDERİM söyler adın
Topraktır asli bünyadın
Ancak ecel verir tadın
Halikine ibadet et

ZATINIZA SİĞİNDİM

Zâtüne sığındım ey gülyüzlü yar
Çaresiz derdime dermanın yok mu
Gurbet elde kaldım günüm ahûzar
Menzile varacak kervanın yokmu
Muradım bilmektir elifi beyi
Kül olsun bu dilim yar deyi deyi
Aşkımın ilinden istemem nây.i
Dile avaz veren kemânın yokmu
Az hayatım çok ağladım çok güldüm
Dertlerime devâ hep seni bildim
Elemân müriüvvet kapûne geldim
Kalender kuluna ihsânın yokmu

GEÇER GÜNÜM

Bilmem neden dolu keder gami hicran geçer
günüm
Felek zulmü harab eder tacizi can geçer
günüm
Çok gezdim bulmadım tabib bakmıyor halime
habib
Dosta ermek değil nasib ahu efgan geçer
günüm
Çok bekledim ecel gelmez derdim nedir kimse
bilmez
Ben gülssem de gönlüm gülmez heb perişan ge-
çer günüm

Behay gidi felek zâlim ağıyara bildirdin halim
Kırdın kolum yok mecalim çeşmi giryân geçer
günüm

Bu dünyadan çok elemeler çekersin dertli KA-
LENDER
Sona ermez kara günler gamlen heran geçer
günüm

GÖNÜL GURBETE EYLE AZMİRÂH

Gel gönül kurbete eyle azmirah
Ancakki kahrımı çeker kurbetlik
Kimseler halinden olmasın ağâh
Ancak ki kahrımı çeker kurbetlik
Kimseden kimseye vefâ arama
Kimsede merhem olmaz derin yarama
Sabr edeyim desem döner vereme
Ancak ki kahrımı çeker kurbetlik

KALENDER Kalender nâlân Kalender
İzdirabı hedef olan Kalender
Hicrânın elinde kalan Kalender
Ancak ki kahrımı çeker kurbetlik
HİCRANIM YARAB

Bilmem ebedimi hicrânım yarab
Peklerim beklerim sonu gelmedi
Gam gusa elinden egerim harab
Vallahi dizimde takat kalmadı
Gezerim beklerim gözüm yollarda
Çürüdü cesedim kurbet ellerde
Delî diye ismim gezdi dillerde
Acıyib halîme bakan olmadı
KALENDER ehvâlin eller ne bilsin
Talîhi kendine yar olan gülsün
Ben dertliyim diyen yanına gelsin
Dert çekmeyen dertli yaşın silmedi

SÖT VEREN ANNELER.
KANSIZLIK. ZAFİYET
KLOROZ. İŞTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

(Basın: 4353 - 73)

FADİMEM DESTANI

Yazan: ZİGANALI

Yosma bir dağ var Kuzey Anadolu'da; adına "Beşikdağ," diyorlar. Karadeniz'e bakan yamaçlarının önünde de, şerit gibi bir düzlük uzanıyor: "Beşikdüzü,, Kıyı'nın kar kumları üzerinde dalgalar, ak dantellerce köpük köpüktür. Trabzon'un bu şirin bucağı dalgaların ucundan, dağlarının tepesine kadar yamaçta, derede, yaylakta söylenen türlü türlü tür, külerle dolu.

Burada insan sarp yamaçların, daracık vadilerin insanıdır. O bir yandan geçim sıkıntısı, bir yandan da sosyal baskıların içinde yaşar. Ama yine de şükürdür; Tanrı'na. Bütün türkülerini bu şükürlü yaşantının içinde yeşerir, onun. Sevincine bulanır her biri..

Bugünkü yazımızda buradan aldığımız bir türküyü veriyorum: "Fadimem Destanı,, Bu sevdiği Fadime'sini elde etmek için delikanlının başvurduğu ve çevreye ait çarelerin destanıdır. Orada bütün delikanlılar, bütün Fadimeler birbirlerine bu öykü içinde kavuşurlar.

Destan üç kısımdan oluşmuştur:

- 1 — Delikanlının, Fadimeyi gördüğü kısim.
- 2 — Delikanlının, Fadimeyi istediği kısim.
- 3 — Delikanlının, Fadimeyi kaçırdığı kısim.

Fadime 1. kısımda delikanlı tarafından (yağlan yumurta) yağda yumurta yerken görülüyor. Yağda yumurta o çevrenin en nefis yemeği. Fadime'nin ağzına lâyık. 2. kısımda delikanlı, Fadimeyi ailesinden kuzu kuzu isteleyen bir kimsedir. Ama anasına bakın kızın? Kızın babasına gönderiyor onu. O ise reddediyor. Delikanlı ümidini kesmiyor. Kafasına koymuştur birkere. Buna rağmen bütün aile fertlerine danışmak şart. Kardeşine gidiyor kızın. O da "bin lira,, istemesin mi ondan? Büyük bir para bu! Fadimenin neden yağ ve

yumurta ile beslendiği, şimdi iyi anlaşılıyor. Satılacaktır usulünce. Delikanlı fakirdir. Küçük bir tarlasından başka neyi var onun. Belki o da yok. Ama neye yetmez ipiyle kuşağı? Bir de dayısını göreyim diyor Fadimenin. Dayısı halden an'lar bir adam Onun da başından geçmiş böylesi. Yolu gösteriyor delikanlıya, "git, al ormandan, kağ,, diyor.

Delikanlı ormandadır şimdi. Fadime "o, dün etmeğe" gitmiştir ormana. Ulu ağaçların dibinde "Komar" adı verilen fundalıklar vardır. Yaprakları kalın ve uzundur. Orman toprağında daha başka atacak şeyler yok mu sanki? Fadime nedense hiç incitmiyeceğini bildiği halde bu yaprakları fırlatıyor delikanlıya.

Demek sevgilenmiş o da. Sonra "orağın,, da davranıyor ama delikanlının bıçağı bastırıyor onu. Artık Fadime delikanlıdır. Destanı burada biter Fadimenin.

Dikkati çeken bir yön de, destanın mısralarının sonundaki: "— mi, — di, — dan, — di — dan — di, — dan, — di.,,

Eklerinin, kemençe havasındaki ritmik tekrarı yaratmasıdır.

"FADİMEM DESTANI"

Ben gördüm Fadimemi
Yağlan yumurta yerd
İstedim anasından
Babasına sor dedi
İstedim babasından
Ben vermem onu dedi
İstedim gardaşından
Bin lira'lan gel dedi
İstedim dayısından
Al ormandan kaç dedi
Pen de gittim ormana
Başladım yalvarmağa
İki komar otunu
Hay etti vurdu bağa
O davrandı orağa
Ben davrandım bıçağa
Ormanların içinde
Girdik kucak kucağa.

GÜLLÜ

— II —

Yazan: Girizan TUNARA

Susuzluktan kuruyan dudaklarını tam yerden kaynarken gül gibi açılan suya dey direcekti ki selvi fidanı eğildi, di'e gelip :

— Kız!. Kız!. Selvi pınarından su içme den evvel bir yudum bana ver, susuzluktan yanıyorum dedi.

Güllü hemen,

— Su küçüğün, söz büyüğün, diyerek selviyi suladı, sonra kendisi içti.

Selvi :

— Saçların ve boyun benden uzun, gözle rinin rengi benden yeşil olsun, dedi.

Hemen o anda Güllünün boyu filiz gibi uzadı, saçları topuklarına kadar indi. Gözle rinin içine birer zümrüt oturtulmuş gibi göz bebekleri yeşil pırıltılı bir renk aldı.

Güllü selviye de selâmladı, teşekkür etti.

Güllerin rengiyle bezenerek güzelleşen Güllü, koşmaktan ve yürümekten yorgun düş müştü.

Adım atacak takati kalmamıştı. Hemen oracığa, tatlı bir musiki gibi esen rüzgârın ahengine uyarak hışırdayan otların, iki yanâ başlarını sallayarak fısıldaşan çiçeklerin arasına uzanıverdi. Kelebeklerin çiçeklerle ku caklaştığını seyrederek nazlı nazlı akan derenin söylediği türküyü ve bu tür küye uyarak öten kuşları dinleyerek derin bir uykuya daldı.

Meğer o gün vaktin hakanının oğlu, bin bir ışık, binbir renkle dolu bu yerlere avlan maya çıkmış. Delikanlı kuyruğu yerlere ka dar uzun, ye'lesi boynunu örten ince uzun bacaklı, bembeyaz bir kısrığın üzerine bin mis. e'linde oku avlayacak av arayarak iki tarafına bakına bakına otların arasından gid'vordu. Birden atının ye'leleri kabardı, kiş neyerek saha ka'ktı, at ayakları üzerinde ger'ledi. Genç delikanlı atik davranıp, atın boynuna sarılmasavdı, azdaha yuvarlanacak tı. Hemen yere atladı.

— O!. O!. diyerek ürken hayvanı teskin etti. Sonra e'leriyle otları ayırarak hayvanın neden korktuğunu araştırırken, yerde yatan ahu g'bi güzel Güllüyü görünce, hemen aşık oldu. Güllüyü uyandırmadan kucağına aldı, atına atladığı gibi doğru saraya geldi.

Halayıklar Güllüyü aldılar, yıkadılar, te

mizlediler, danteller kurdelelerle süslü atlas elb'seler giydirdiler ve hakanın huzuruna çıkardılar. Hakan, Allahın emriyle Güllüyü oğluna eşliğe istedi. Hakanın oğlunu çok beğenen Güllü, hakanın bu dileğini kabul etti. Kırk gün, kırk gece muazzam bir düğün yaptılar ve mes'ut yaşamaya başladılar.

Uzaktan uzağa Güllünün bu saadetini işiten üveyanneyle, üveykardeş koşup saraya geldiler ve Güllüden bu güzelliği, bu saadeti nasıl elde ettiğini sordular. Güllücük de başına gelenleri bir bir anlattı. Bunları işiten ana kız hemen eve döndüler; alel acele tuz'u bir çörek yaptılar. Anne kızına tuzlu çörekten bol bol yedirdi, yüküğe kapadı. Nihayet kızın içi, susuzluktan, Güllü gibi yanmaya başlayınca, o da "Of" diyerek duvara dayandı. Duvar bu sefer de yarıldı ve o yeşil düzlük meydana çıktı. Kız hemen yarıktan dışarıya fırladı, Güllü g'bi koşmaya başladı. Koştu koştu, nefesi tutuluncaya kadar koştu ve Ak gül pınarına, ulaştı. Susuzluktan bitkin bir hale gelmiş olan kız, su içmek için pınara eğildi, ama içeceği zaman beyaz gül diye gelip:

— Kız!. Kız!. Ak gül pınarından içmeden evvel, bir yudum su bana ver, susuzluktan yanıyorum, dedi.

Kız :

— A!. Ben içmeden sana mı vereceğim? diyerek suyu içti.

— İnşallah saçların benden beyaz olur, diye inkisar etti.

Hemen, o anda, kızın saçları bembeyaz oldu.

Kötü huylu kız bu söze aldırış bile etmedi, omuzlarını silkti yoluna devam etti. Koştu koştu bir hayli yol gitti, tekrar sudağı zaman, pembe gül pınarına ulaştı. Susuzluktan boğazı kupkuru olan kız, suyu içeceği sırada pembe gül dile gelip:

— Kız!. Kız! Pembe gül pınarından içmeden evvel bir yudum bana ver, susuzluktan yanıyorum, dedi.

Bencil kız :

— A!. Ben içmeden sana mı vereceğim? diyerek suyu içti.

Pembe gül:

— İnşallah rengin dudakların benim so

ARAŞTIRMALARI

lan yapraklarını gibi solar, diye beddua etti. Hemen, o anda, kızın dudakları ve teni soluk bir renk aldı.

Fena kız, söylenenleri umursamadı, ağzını çarpıttı, aynı hızla yoluna devam etti. Tozları dumana kata kata koştu kırmızı gül pınarına geldi; hemen pınara doğru atıldı. Tam suyu içeceği sırada, kırmızı gül dile gelip:

— Kız!. Kız!. Kırmızı gül pınarından içmeden evvel, bir yudum bana ver susuzluktan yanıyorum, dedi

Huysuz kız :

—A!. Ben içmeden sana mı vereceğim? diyerek suyu içti.

Kırmızı gül :

— İnşallah gözlerinin içi benim rengimden kırmızı olsun, kötü sözünü söyledi.

Hemen, o anda, kızın gözlerinin içi kan çanağı gibi oldu.

Kız, bu sözlere kulak asmadan, yürümesine koyuldu. Artık koşmuyordu, hızlı adımlarla gidiyordu. Kızın kırmızı gözlerini, soluk rengini, beyaz saçlarını gören kuşlar, ağaçların en yüksek dallarına konarak birbirlerine sokuluyorlardı. Kız kuşları ürküte, kelekleri kaçıştırı bir hayli gitti gine susadığı bir zamanda sarı gül pınarına geldi. Susuzluğunu gidermek için pınara koştu. Tam suyu içecekti ki sarı gül dile gelip :

— Kız!. Kız!. Sarı gül pınarından içmeden evvel bir yudum bana ver, susuzluktan yanıyorum, dedi. Kız aksilenerek :

— A!. Ben içmeden sana mı vereceğim? dedi suyu içti. Sarı gül:

— İnşallah tenin benden beter sarı olsun, diye inkisar etti.

Hemen, o anda kızın her tarafı sapsarı

oldu. Kız, söylenen sözlere burun kıvrırdı, geçtiği yolun iki tarafındaki çiçekleri, otları, ezerek yürüdü. Gitti gitti susuzluktan içi yanmaya başlayınca kadar gitti, selvi pınarına ulaştı. Susuzluktan yanan içini serinletmek için pınara eğildi, tam içecekti ki selvi dile gelip :

— Kız!. Kız!. Selvi pınarından içmeden evvel bir yudum bana ver, susuzluktan yanıyorum, dedi, Kız:

— A!. Ben içmeden sana mı vereceğim? diyerek suyu içti.

Selvi :

— İnşallah vücudum benim kozalaklarım gibi yamru yumru, saçların dallarım gibi taraz taraz olur, diye beddua etti.

Hemen, o anda, kızın vücudu çarpıldı, saçları kirpi gibi kabardı.

Kız, gine bu sözleri umursamadı, omuzlarını silkti. O sırada gözü, kaynağın havuzcuğunda göllenen suyun parlak sathına ilişti. Suyun içinde sapsarı ve soluk renkli, kan çanağı gibi kırmızı gözünü, eğri büğrü vücutlu, diken diken olmuş dolaşık beyaz saçlı, korkunç, sevimsiz şekilli aksini görünce, korktu.. Pek az bir zaman sonra, bu korkunç şeyin, sudaki kendi aksi olduğunu anlayınca, elleriyle yüzünü kapadı, başıra bağıra ağı yarak evin yolunu tuttu. Geçtiği yollarda onun bu korkunç halini gören kuşlar çığlık çığlığa uzaklara kaçıyorlar, çiçekler büzülerek başlarını yeşil yapraklarının arasına saklıyorlar, otlar birbirlerine sokularak yerlere yatıyorlardı. Rüzgâr korkunç seslerle: "Söz dinlemeyen kötüler ceza'arını bulurlar, diye uluyarak esiyor, Güllünün ve üveykardeşinin hikâyesini diyor diyor dolaşarak herkese anlatıyordu.

Yıllık abonesi: 10,
altı aylık abonesi: 5
liradır.
Yurd dışı senelik abone:
3\$. 1£

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir
Adres değıştirmelerde
ücret alınmaz.
Vakit Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HINÇER

Sekreter: BORA HINÇER

ADRES: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

BASIN İLÂN KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜNDEN

20 Temmuz 1962 gün ve 11159 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 14 numaralı Genel Kurul Kararı'nın dergilerle ilgili maddeleri aşağıdadır.

Madde 47 — 195 sayılı kanunun 43 üncü maddesiyle yayınlanabilme esasları taraf ve tesbit edilen (Genel ve katma bütçeli dairelerle, il özel idareleri, belediye, köyler ve iktisadi Devlet Teşekkülleri ve sermayesinin yarısından fazlası kamu hukuku tüzel kişilerine ait bulunan teşekküllerle, kanunla kurulan sair müesseselerin veya bunların iştirakierinin vereceği) hususları ilan ve reklamlar ile Kurumun ve reklamlarını yayımlayabilecek fikir ve sanat dergileri ile sair mevkutelerin (Türk dilinden gayri dille yayınlananlar dahil) aşağıdaki maddelerde yazılı özellikleri haiz olmaları, bu ilan ve reklamları yayınlama talebinde bulunmaları ve basın ilan Kurumu yönetmeliği ile bu Karar'da tesbit edilen vecibeleri kabul etmeleri ve yerine getirmeleri şarttır.

Genel Hükümler :

Madde 48 — Bu bölümde kullanılan (dergi) tâbiri günlük olmayan bütün mevkuteleri ifade eder.

Madde 49 — Ansiklopediler gibi aralıklarla fasiküller halinde yayınlanan matbu, adı ne olursa olsun, dergi sayılamaz.

Madde 50 — Üniversiteler, Fakülteler, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Mahallî İdareler, Kızılay, Yeşilay, Ticaret ve Sanayi Odaları, Borsalar, İktisadi Devlet Teşekkülleri, bilumum resmî sektör ile malî ve ticarî müesseseler tarafından yayınlanan dergiler aşağıdaki maddelerde taraf ve tasnifi yapılan dergiler meyanında

mütelea edilemezler. Bunlar, ancak bağlı buldukları teşekküllerin kendi ilanlarını hiçbir şarta bağlı olmaksızın yayınlama bilirler.

Dergilerin Tasnifi :

Madde 51 — Dergiler münderecat ve muhtevalarına göre nev'i bakımından dört gruba ayrılmıştır.

I — FİKİR DERGİLERİ

- A) Siyasî ve içtimai aktüalite dergileri,
B) Herhangi bir meslek zümresine hitap etmediği halde cinsiyet, yaş gibi belirli bir grup gözeterek yayınlanan ve fikir yönü gâip olan dergiler.

II — SANAT DERGİLERİ

(Güzel Sanat olarak kabul edilen bütün sanatlar ile ilgili dergiler).

III — İLİM TEKNİK VE MESLEK DERGİLERİ.

IV — SPOR DERGİLERİ VE MAGAZİN İLE SAİR MEVKUTELER.

Sahife sayı ve ölçüsü :

Madde 52 — 47 nci maddede sözü edilen ilan ve reklamları yayımlayabilmek için sanat dergilerinin (15 günlüklere kadar olanlar dahil) her sayısındaki sahifelerinin yüzölçümü toplamı 0,90 metrekareden, daha fazla süre içinde yayınlanan sanat dergilerinin her sayısındaki sahifelerinin yüzölçümü toplamı 1,35 metrekareden, diğer dergilerinin (Haftalıklara kadar olanlar dahil) her sayısındaki sahifelerin

yüzölçümü toplamı 1,35 metrekareden ve daha fazla süre içinde yayınlananların sahiplerinin yüzölçümü toplamının 2,70 metrekareden az olmaması şarttır.

En az yayın hayatı süresi :

Madde 53 — İlk sayısında tesbit ettiği yayın zamanına uygunluğunu muhafaza etmek şartıyla, haftada bir ve daha sık ara ile yayınlananlar 12 sayı onbeş günde bir yayınlananlar 9 sayı aylık ve daha fazla süre içinde yayınlananlar 6 sayı çıktuktan sonra ilan ve reklâm alabilirler.

Yayınlarına bir sayı ara veren veya birkaçını tek sayıda toplamış olarak çıkan mevkutelere yeni yayınlanmış gibi işlem yapılmaz.

İlan Dağıtım Esasları :

Madde 54 — Yayınlanma usulü 195 sayılı kanunun 43 üncü maddesinde gösterilen ilan ve reklamların hangi dergi, hangi ölçülerde yayınlanacağını, Kurumun Şubesi bulunan yerlerde aşağıdaki esaslar dahilinde Basın İlan Kurumu Genel Müdürlüğü tayin eder. Ancak, ilan veya reklâmın yayınlanacağı derginin seçilmesinde; şehir, dergi, nev'i, fiili satış, hitap ettiği okuyucu gibi hususlara ait istekleri, ni, ilan veya reklâmı veren Kuruma bildirilebilir veya Kurumu dergi intihabında serbest bırakabilir.

Madde 55 — Kurumun şubesi bulunan yerlerde ilan ve reklamların yayınlanmasını aynı esaslara göre Valilikler düzenler.

Madde 56 — 47. maddede yazılı ilan ve reklamlar, dergilerin dizgi, tertip, baskı ve yazı kadrosu (Telif ücretleri dahil) ödedikleri ücretler toplamı ve fiili satışları göz önünde bulundurularak ilan veya reklâmı verenin istekleri de dikkate alınmak suretiyle aşağıdaki esaslar dairesinde dağıtılır :

I — Gruplar (Nev'i bakımından) arasında yapılacak dağıtımda ilan veya reklâmı verenin isteği nazarı dikkate alınır.

II — Aynı gruba dahil dergiler arasında yapılacak dağıtımda:

a) Fiili satış (Abone'er dahil) bakımından birbirine yakın olanlar arasında eşitliğe riayet edilir

b) Fiili satış (Abone'eler dahil) bakımından emsaline nazaran bariz şekilde üstün olanlara ilan ve reklâm verenlerin isteklerine göre daha fazla verilir.

c) Herhangi bir dergiye verilecek ilan ve reklâmın tutarı, ödediği ücretler toplamını geçemez.

Madde 57 — Kurumun ilan ve reklamları fikir ve sanat dergilerine verilir. Bu maksatla, kurumun yayınlanmasına aracı olmak ödevinde bulunduğu ilan ve reklamların, kurumun idaresine iştirak eden mevkutelere verilmesi sırasında alınacak komisyona, ilan ve reklâm istihkakları ayda 15.000) Onbeş bin liraya kadar olanlar için yüzde 0,5, (15.000) Onbeş bin lira ile (50.000) Elli bin lira arasında olanlar için yüzde 1 ve (50.000) Elli bin liradan fazla olanlar için de yüzde 2,5 eklemek suretiyle taksim edilecek paralardan bir fon teşkil edilir.

Madde 58 — Bu fondan fikir ve sanat dergilerine verilecek ilan ve reklamlar derin emsal değerine göre hesaplanarak dağıtılır.

15 günde ve ayda bir yayınlanan dergilerin emsal değeri 2, haftalık dergilerin 3 tür. Fondan faydalanacak dergi adedi emsal değerleriyle çarpılarak, fonun kaç bölüneceği bulunur.

Madde 59 — Dergiler Basın İlan Kurumu'na her ayın sonunda bir önceki icmal varakasını gönderirler. Bu icmal varakasında her sayının fiili satışı (Baskı, bayie verilen, iadeler ve abone'er müredatlı olarak gösterilmek şartıyla) dizgi, tertip, baskı ve yazı kadrosu (Telif ücretleri dahil) için ödenen ücretler ayrı ayrı beyan edilir.

Basın İlan Kurumu icmal varakasında bildirilen hususları her zaman kontrol ettirebilir. Yanlış beyanda bulunan dergiler hakkında 195. kanunun 49. maddesinin a bendi uygulanır.

(Basın: 12003-74)